

Sisački tjednik "Jedinstvo" i pisanje o vojno-političkim zbivanjima tijekom 1990. i 1991. godine.

Kukić, Juraj

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:627161>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Juraj Kukić

**SISAČKI TJEDNIK „JEDINSTVO“ I
PISANJE O VOJNO – POLITIČKIM
ZBIVANJIMA TIJEKOM 1990. I 1991.
GODINE**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, kolovoz 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA POVIJEST

JURAJ KUKIĆ

**SISAČKI TJEDNIK „JEDINSTVO“ I
PISANJE O VOJNO – POLITIČKIM
ZBIVANJIMA TIJEKOM 1990. I 1991.
GODINE**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Mijo Beljo

Zagreb, kolovoz 2023.

Sisački tjednik „Jedinstvo“ i pisanje o vojno – političkim zbivanjima tijekom 1990. i 1991. godine.

Sažetak

Ovaj diplomski rad bavit će se temom sisačkog tjednika „Jedinstvo“ i njegovim pisanjem o vojnim i političkim zbivanjima tijekom 1990. i 1991. godine. Cilj rada je istražiti i prikazati točnost informacija koje „Jedinstvo“ prikazuje kroz navedene godine te rad tjednika svrstati u opću sliku Domovinskog rata i hrvatske moderne povijesti. U ovom radu bit će prikazane političke promjene koje su zahvatile SFRJ te događaji koji su uslijedili nakon pojave nove demokratske vlasti. Nadalje, ovaj rad će obraditi teme raspada SFRJ kao jedinstvenog saveza republika, kao i rasplet događaja u obliku oružanih sukoba i Domovinskog rata. Iako se obrađene teme odnose na državnu i republičku razinu, naglasak je stavljen na događaje sa prostora sisačke i okolnih općina. Motiv koji se proteže kroz cijeli diplomski rad je informativno djelovanje sisačkog tjednika „Jedinstvo“ kao informativnog i neutralnog medija na području Banovine.

Ključne riječi: „Jedinstvo“, SFRJ, Domovinski rat, Banovina, Republika Hrvatska.

Sisak weekly newspaper „Jedinstvo“ and their writings on military-political events during 1990. and 1991.

Abstract

This graduation thesis will deal with the topic of the Sisak weekly newspaper „Jedinstvo“ and its writing about military and political events during 1990. and 1991. The aim of the paper is to investigate and show the accuracy of the information presented by „Jedinstvo“ during the mentioned years and to classify the work of the weekly newspaper in the general picture of the Croatian Homeland War and the Croatian modern history. This paper will present the political changes that affected SFRJ and the events that followed the emergence of the new democratic government. Furthermore, this paper will deal with the topics of the disintegration of the SFRJ as a single union of republics, as well as the unfolding of events in the form of armed conflicts and the Croatian Homeland War (Croatian war for Independence). Although the topics covered are related to the state and republic level, the emphasis is placed on events from the area of Sisak and surrounding municipalities. The motive that extends throughout the thesis is the informative activity of the Sisak weekly newspaper „Jedinstvo“ as an informative and neutral media in the area of Banovina.

Keywords: „Jedinstvo“, SFRJ, Croatian Homeland War (Croatian war for Independence), Banovina, Republic of Croatia.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	4
2. PISANJE TJEDNIKA „JEDINSTVO“ TIJEKOM 1990. GODINE	5
2.1 IDEJE VIŠESTRANAČJA I „NOVI“ POLITIČKI POČETAK.....	5
2.2 PRVI VIŠESTRANAČKI IZBORI U SR HRVATSKOJ – POVIJESNA PREKRETNICA POLITIČKOG ŽIVOTA.....	8
2.3 DOGAĐAJI POSLIJE VIŠESTRANAČKIH IZBORA – OTPOR I INCIDENTI.....	10
2.4 PREMA KRAJU 1990. – USTAV I PROTUUSTAVNA DJELOVANJA	15
3. PISANJE TJEDNIKA „JEDINSTVO“ TIJEKOM 1991. GODINE	17
3.1 POČETAK RASPLETA	17
3.2 NEOVISNA REPUBLIKA HRVATSKA.....	23
3.3 UVOD U ORUŽANE SUKOBNE I POČETAK AGRESIJE NA HRVATSKU ..	26
3.4 DOMOVINSKI RAT – BORBA HRVATSKE ZA SAMOSTALNOST	30
4. ZAVRŠETAK.....	42
POPIS KRATICA	43
BIBLIOGRAFIJA	44

1. UVOD

Kraj 20. stoljeća označio je početak promjena, koje su iznjedrile demokraciju i političko višestranačje. Takve promjene zahvatile su europski kontinent 1989. i 1990. godine. Jedna od država zahvaćenih takvom promjenom bila je Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ), u kojoj je politička nestabilnost bila vidljiva od 1980-te godine, da bi do 90-ih godina njene republike na „valu“ demokratizacije vidjele svoju budućnost u vlastitoj samostalnosti. Republičke promjene unutar SFRJ, koje su se zbile tijekom 1990. i 1991. godine, dovele su do oružanog sukoba, poznatijeg pod imenom Domovinski rat. Širenje ratnih događaja na području Republike Hrvatske bilo je medijski iznimno popraćeno. Jedan od medijskih tiskovina bio je sisački tjednik „Jedinstvo“, koji je prenosio vijesti na državnoj i lokalnoj razini. Tjednik je tijekom 1990. godine prenosio vijesti demokratskih promjena koje su se događale na području SFRJ, a samim time i na području SR Hrvatske. Tijekom stvaranja moderne demokracije i političkog višestranačja u SR Hrvatskoj, tjednik je dogovorno usuglašen kao neutralno stranačko političko glasilo na području sisačke i okolnih općina. Sisački tjednik je prenosio vijesti i s područja cijele države, a vijesti o političkim (demokratskim) promjenama, često su bile popraćene jugoslavenskim motivima, kao svojevrsna protuteža političkim novitetima. Tijekom 1991. godine, tjednik je nastavio prenositi vijesti o događajima na republičkom području, a naglasak je i dalje bio na području sisačke općine, što se kasnije pokazalo najizraženije u razdoblju početka pobune i agresije na prostoru Banovine. Za vrijeme Domovinskog rata, „Jedinstvo“ je aktivno radilo na poboljšanju informiranosti o događajima na Banovini i to tako da je svoje sjedište prepustilo u svrhu stvaranja ratnog press-centra. U tom razdoblju, tjednik poprima sve jače „prohrvatske“ motive, ali zadržava svoju ulogu neutralnog stranačkog glasila za stranke na hrvatskom području. Tjednik je djelovao do početka 1992. godine, kada je izašlo nekoliko izdanja, nakon čega prestaje djelovati pod imenom „Jedinstvo“.

2. PISANJE TJEDNIKA „JEDINSTVO“ TIJEKOM 1990. GODINE

2.1 IDEJE VIŠESTRANAČJA I „NOVI“ POLITIČKI POČETAK

Promjene koje su zahvatile europski kontinent krajem 20. stoljeća imale su jak odraz na cjelokupno područje Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ). Takve promjene unosile su ideje političkog višestranačja te uvođenje demokratskog sustava državne uprave kao glavna načela budućeg europskog ustroja. Ideje promjena, potaknute rušenjem Berlinskog zida, simbola europske političko – ideološke podijele te raspad Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR), potaknule su opće političko mnijenje.¹ Ideje i promjene tog karaktera uzimale su maha i na području Jugoslavije. Tjednik „Jedinstvo“ u svom prvom broju 1990. godine od 11. siječnja bavi se upravo tematikom ideje političkog višestranačja.² Pod tematikom „Aktualno“, pojavljuje se naslov „Ideje pluralizma i demokracije“, u kojima autor Vladimir Bernić iznosi svoje stavove koji se tiču političkih promjena koje se pojavljuju u SFRJ, sa naglaskom na političko višestranačje. Cijela srž članka očituje se u sljedećoj rečenici: „*Mi ne smijemo dozvoliti ponavljanje prošlosti, jer tada bi vjerojatno izgubili i sve šanse za našu budućnost.*“³ Kao što nagovještuje Bernićev članak, ostatak prvog novogodišnjeg broja „Jedinstva“ bavi se temama uvođenja demokratskog sustava te „borbama“ sa promjenama koje ono donosi. Jedan od primjera je članak naziva „Sukob ili početak kraja“, koji donosi novosti oko neuspješnih sastanaka Omladinskog kluba Saveza Socijalističke omladine Hrvatske (OK SSOH), a problemi se očituju u provođenju demokratskih principa.⁴

Nastavno na ideje političkog višestranačja, postupno se počinje pojavljivati sve veći broj samostalnih političkih stranaka. Prvi koraci u tom smjeru napravljeni su u prosincu 1989. godine, kada je Savez komunista Hrvatske (SK Hrvatske) dao suglasnost za provedbu višestranačkog sustava na području Socijalističke Republike Hrvatske (SR Hrvatske).⁵

U drugoj polovici siječnja 1990., odnosno 22. siječnja, delegacija Saveza komunista Slovenije (SK Slovenije), a potom i hrvatska delegacija, napuštaju 14. izvanredni kongres

¹ Gajdek 2008: 31.; Nazor i Paušek 2018: 12.

² Vladimir BERNIĆ, „Ideje pluralizma i demokracije“, *Jedinstvo* (Sisak), 11.01.1990., 2.

³ Vladimir BERNIĆ, „Ideje pluralizma i demokracije“, *Jedinstvo* (Sisak), 11.01.1990., 2.

⁴ Željko MALJEVAC, „Sukob ili početak kraja“, *Jedinstvo* (Sisak), 11.01.1990., 3.

⁵ Gajdek 2008: 32.

Saveza komunista Jugoslavije (SKJ).⁶ Upravo ova dva događaja označila su kraj starog političkog ustroja SFRJ najavivši neizbježne promjene političkog sustava koji se pronašao pred raspadom.

„Jedinstvo“ je pratilo političke promjene na republičkoj i lokalnoj razini. Drugi broj 1990. godine obiluje temama višestranačja, s naglaskom na osamostaljenje jugoslavenskih komunističkih organizacija. Na trećoj stranici „Jedinstva“ od 18. siječnja navedena su dva članka koja se bave članovima Socijalističkog saveza radnog naroda (SSRN) na državnoj i republičkoj razini. Oba članka, pod naslovima „Put u samostalnu stranku“⁷ te „Pluralizam zahtjev vremena“⁸, početak su procesa preobražavanja socijalističkih organizacija u samostalne jedinice. Neizbježno je pitanje koji su razlozi demokratizacije takvih organizacija? Odgovor se može pronaći u novim demokratskim i liberalnim promjenama koje su sve jače zahvaćale stanovnike SFRJ, ali su pružale i određenu autonomiju vođama tih organizacija. Na taj način se htio pokazati napredak i odmicanje od „starog“, komunističkog, režima, no takve stranke su i dalje gajile ustaljeni državni ustroj, a noviteti su bili tek krinka. Pokušaji zadržavanja vlasti kroz lažne promjene koje su provodile državne organizacije, mogu se očitati iza 2116 broja „Jedinstva“. Osnovana je „Kršćanska adventistička crkva“⁹, koja je trebala predstavljati „bratstvo i jedinstvo“ svih naroda unutar SFRJ. Ubrzo se novoosnovana crkva pronašla na meti raznih kritika.

Brojevi „Jedinstva“ izdani u veljači 1990. godine obilježeni su idućim temama: MASPOK i 14. izvanredni kongres. Masovni pokret (MASPOK), koji označava razdoblje Hrvatskog proljeća krajem 1960-tih i početkom 1970-tih godina, bio je često upotrebljavan izraz u svrhu naglašavanja nacionalističkih težnji Hrvata radi čega je u SFRJ imao negativni predznak.¹⁰ Što se tiče već spomenutog 14. izvanrednog kongresa, „Jedinstvo“, kao i druge jugoslavenske novine, donosilo je novosti oko pokušaja rješavanja krize, koja je nastala na tom kongresu.¹¹ S obzirom da je upravo taj kongres bio jedan od čimbenika raspada SFRJ, ne iznenađuje činjenica da se tema ponavljala u mnogim brojevima tjednika koji su slijedili. Uz dvije često obrađivane teme, „Jedinstvo“ je izvještavalo o registraciji novih političkih stranaka. Na temelju „Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o društvenim organizacijama i udruženjima građana“, donesenog 5. veljače 1990. godine, provedena je promocija

⁶ Gajdek 2008: 32.

⁷ Željko MALJEVAC, „Put u samostalnu stranku“, *Jedinstvo* (Sisak), 18.01.1990., 3.

⁸ „Pluralizam zahtjev vremena“, *Jedinstvo* (Sisak), 18.01.1990., 3.

⁹ Vladimir PAJTLAR, „Crkva svih nacija“, *Jedinstvo* (Sisak), 25.01.1990., 7.

¹⁰ Irvine 2011: 29-30.; Željko MALJEVAC, „Tko baca jabuku razdora“, *Jedinstvo* (Sisak), 08.02.1990., 2.

¹¹ Željko MALJEVAC, „Zajedničkim programom do jedinstva“, *Jedinstvo* (Sisak), 01.02.1990., 2.

političkog višestranačja na području Socijalističke Republike Hrvatske. Prema pisanju „Jedinstva“, uz Savez komunista Hrvatske i Savez Socijalističkog radnog naroda Hrvatske, zahtjev za registraciju političkih stranaka podnijele su iduće stranke: „... Hrvatski socijalno – liberalni savez, Socijaldemokratska stranka Hrvatske, Hrvatska kršćanska demokratska stranka, Radikalno udruženje za sjedinjene evropske države, Hrvatska demokratska stranka i Hrvatska demokratska zajednica“.¹²

Prve političke organizacije na području SR Hrvatske nastale su još tijekom 1989. godine, no njihovo djelovanje u tom razdoblju može se promatrati tek kao okupljanje politiziranih masa.¹³ Nakon donošenja zakona u veljači 1990. godine i registracije takvih skupina kao političkih stranaka, njihovo djelovanje prelazi u legalno. Omogućavanje višestranačja i samim time omogućavanje demokratskog oblika vlasti prethodilo je održavanje prvih višestranačkih izbora na području SR Hrvatske. Ožujak 1990. godine označio je početak političke utrke za preuzimanje vlasti u SR Hrvatskoj. Iako se do ožujka 1990. godine registriralo nekoliko desetaka političkih stranaka, borba za vlast se na kraju svela na nacionalnu osnovu, odnosno na borbu za prevlast između Srba i Hrvata. S time da su takvu narav pojaviše održavale ekstremne desničarske stranke poput Srpske demokratske stranke (SDS), predvođenu Dobricom Ćosićem¹⁴ te Hrvatske stranke prava (HSP), koju je obnovio i predvodio Dobroslav Paraga.¹⁵ Najbolji primjer toga je zapis Borisava Jovića u kojem navodi kako se Dobrica Ćosić ne želi boriti samo za srpske interese unutar SFRJ, već želi državu za Srbe.¹⁶ U sredini, između takvih ekstrema, nalazile su stranke koje su bile jugoslavenski orijentirane, poput Jugoslavenske samostalne demokratske stranke (JSDS).¹⁷

S druge strane, mjesec ožujak označio je provođenje predizbornih kampanja na području cijele SR Hrvatske, a „Jedinstvo“ donosi vijesti osnivanja predizbornih kampanja na prostoru općine Sisak i okolnih općina (Petrinja, Hrvatska Kostajnica,...) te informacije o osnivanju ogranaka tih stranaka, po mjesnim zajednicama i selima.¹⁸ Zbog sličnosti u brojnosti stanovništva, područje Banovine je bilo poprište zaoštrenih političkih sukoba. Srpsko stanovništvo održavalo je mitinge na područjima gdje su bili većina. Tako je jedan od

¹² D.M., „Ostvarena pluralistička politička scena“, *Jedinstvo* (Sisak), 08.02.1990., 2.; Gajdek 2008: 33.; Nazor i Paušek 2018: 28.

¹³ Nazor i Pušek 2018: 28.

¹⁴ HE s.v. „Ćosić, Dobrica“ [<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=13600>] 07.08.2023.

¹⁵ Nazor i Pušek 2018: 28.

¹⁶ Nazor i Pušek 2018: 28.

¹⁷ T.D., „Za ravnopravnost i federalizam“, *Jedinstvo* (Sisak), 15.02.1990., 2.

¹⁸ „Počinje izborna utrka“, *Jedinstvo* (Sisak), 08.03.1990., 3.

najvećih mitinga održan 4. ožujka 1990. na Petrovoj gori.¹⁹ Taj događaj je bio detaljno popraćen od strane „Jedinstva“ iako je generalno gledajući bio negativno percipiran od strane drugih političkih stranaka.²⁰ Opći doživljaj samog mitinga sažeto je napisan u članku novinara Željka Maljevca „Mitinzi ugrožavaju sve nas“.²¹ Buđenje nacionalnog identiteta srpskog naroda oduzimao je glasače za jugoslavenski orijentirane stranke, a ideja autonomnih srpskih pokrajina, također iznesene tijekom mitinga na Petrovoj gori, nagoviještale su buduće događaje.²²

2.2 PRVI VIŠESTRANAČKI IZBORI U SR HRVATSKOJ – POVIJESNA PREKRETNICA POLITIČKOG ŽIVOTA

Sisački tjednik „Jedinstvo“ izvještavao je kao neutralno i neopredijeljeno glasilo, odnosno postaje nadstranačko glasilo.²³ Sukladno tome, tjednik je bio organizator raznih tribina koje su se bavile temama iz društvenog i političkog života Siska, okolnih općina, ali i situacije na republičkoj razini. Također, na poticaj tjednika održano je sučeljavanje političkih predstavnika stranaka iz općine Sisak na Republičkoj televiziji Zagreb (RTV Zagreb).²⁴ Nadalje, „Jedinstvo“ je prenosilo i objavljivalo programe svih političkih stranaka, stoga su se isticali naslovi poput: „Grad po mjeri“²⁵, „Podsticaj poduzetništva“²⁶, „Nov status žena“.²⁷ Travanj 1990. godine donio je i prvi krug višestranačkih izbora u SR Hrvatskoj koji je praćen na razini SFRJ. „Jedinstvo“ je neumorno radilo na prenošenju predizbornih kampanja i širenja programa političkih stranaka te na donošenju vijesti o otvaranju ogranaka po manjim zajednicama. O važnosti samih izbora svjedoči i članak „Jedinstva“ naslova „Birammo budućnost“, koji je osvanuo netom prije samih izbora i u kojem su navedeni svi podaci koji se odnose na biračka mjesta i samo održavanje izbora.²⁸

Prvi višestranački izbori u SR Hrvatskoj održani su 22. i 23. travnja, dok je drugi krug izbora održan 6. i 7. svibnja 1990. godine.²⁹ Na republičkoj razini, HDZ, predvođen Franjom

¹⁹ Gajdek 2008: 35.; Nazor 2011: 28.

²⁰ B.I., „I zvižduci uz bogatu ikonografiju“, *Jedinstvo* (Sisak), 08.03.1990., 2.; Željko MALJEVAC, „Direktan pokušaj cijepanja Hrvatske“, *Jedinstvo* (Sisak), 08.03.1990., 2.

²¹ Željko MALJEVAC, „Mitinzi ugrožavaju sve nas“, *Jedinstvo* (Sisak), 08.03.1990., 2.

²² Gajdek 2008: 35.; V.P., „Hitan razvoj nerazvijenih“, *Jedinstvo* (Sisak), 08.03.1990., 2.

²³ Gajdek 2008: 36.; „Poziv strankama“, *Jedinstvo* (Sisak), 22.03.1990., 2.

²⁴ Gajdek 2008: 34.; Vladimir PAJTLAR, „Sisačke stranke u studiju“, *Jedinstvo* (Sisak), 05.04.1990., 2.

²⁵ „Grad po mjeri“, *Jedinstvo* (Sisak), 05.04.1990., 2.

²⁶ J.K., „Podsticaj poduzetništva“, *Jedinstvo* (Sisak), 05.04.1990., 2.

²⁷ K.V., „Nov status žena“, *Jedinstvo* (Sisak), 05.04.1990., 2.

²⁸ „Birammo budućnost“, *Jedinstvo* (Sisak), 19.04.1990., 3.

²⁹ Gajdek 2008: 36-37.; Gračanin i Nazor 2009: 91-92.; Nazor 2011: 28.

Tuđmanom, odnio je pobjedu na prvim višestranačkim izborima u SR Hrvatskoj.³⁰ Političko vodstvo općine Sisak pripalo SKH – SDP (Savez komunista Hrvatske – Stranka demokratskih promjena).³¹ Završetkom prvog kruga potkraj travnja 1990., na naslovnoj stranici „Jedinstva“ objavljen je naslov „Komunistima najveći broj mjesta“ u kojem su doneseni rezultati izbora na području općine Sisak.³² No, s obzirom da je HDZ odnio izbornu pobjedu na republičkoj razini, HDZ-ov predstavnik iz općine Sisak, Ivan Bobetko, izabran je u vijeće sabora.³³ U kasnijem razdoblju, Bobetko će biti jedan od zaslužnih osoba za organizaciju obrane sisačke i okolnih općina.

Sam kraj svibnja donosio je sve veće promjene u smjeru odmicanja SR Hrvatske od jugoslavenskog unitarizma pri čemu se ideja samostalnosti nametala kao imperativ. Dan prije održavanja prve višestranačke sjednice Sabora Republike Hrvatske³⁴, 29. svibnja 1990., održana je prva višestranačka skupština općine Sisak³⁵.

Tijekom lipnja 1990. godine, nastavljeno je odmicanje od ideje novog jugoslavenskog centralizma i države temeljene na tim principima. Kao republički Dan državnosti, izabran je 30. svibanj, kada je utemeljen Sabor Republike Hrvatske.³⁶ Predsjednik predsjedništva Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman, na sjednici Sabora Republike Hrvatske, javno je iznio predložene amandmane na Ustav.³⁷ Predloženi amandmani usvojeni su 25. srpnja 1990. godine.³⁸ Tim amandmanima socijalistički su povučeni iz javne službe i upotrebe. Temeljem toga SR Hrvatska je dobila novi službeni naziv Republika Hrvatska.³⁹ Upravo ovakav razvoj situacije na području Hrvatske, srpsko političko vodstvo smatralo je nepovoljnim za vlastiti položaj. Iz tog razloga, blokiranje postojećeg hrvatskog vodstva bilo je nešto što se iz perspektiva Srba iz Hrvatske nametalo kao „normalan“ odgovor na hrvatske poteze. Takvi pokušaji svoj oblik su poprimili upravo u lipnju 1990. godine. Jedan od takvih događaja imao je svoj rasplet u Sisku, kada su se sastali Ivica Račan⁴⁰ i predstavnici SKH – SDP, većinom Srbi sa područja Dvora i Gline.⁴¹ Cilj sastanka je bio određivanje uloge Partije u novom

³⁰ Gajdek 2008: 37.; Nazor 2011: 28.

³¹ Gajdek 2008: 37.

³² „Komunistima najveći broj mjesta“, *Jedinstvo* (Sisak), 27.04.1990., naslovna.

³³ Gajdek 2008: 37.

³⁴ Gajdek 2008: 38.; Nazor 2011: 32.

³⁵ Željko MALJEVAC, „Počela borba za prevlast“, *Jedinstvo* (Sisak), 24.05.1990., 2.

³⁶ Gajdek 2008: 38.

³⁷ Gajdek 2008: 39.; Nazor 2011: 35.; Nazor i Pušek 2018: 38-45.

³⁸ Gajdek 2008: 39.

³⁹ *Isto*.

⁴⁰ Tada predsjednik Saveza komunista Hrvatske (SKH).

⁴¹ B.K., „Otvoreno o sukobima“, *Jedinstvo* (Sisak), 14.06.1990., naslovna, 2.

državnom ustroju.⁴² Slični događaji obilježeni nezadovoljstvom srpskog stanovništva zbog promjena na republičkom političkom ustroju, postali su učestali tijekom 1990. godine. Što se tiče „Jedinstva“, tjednik je izrazito često popratio konstituiranje Sabora Republike Hrvatske, a novi višestranački život je prihvaćen sa velikom dozom pozitivnih reakcija.⁴³

2.3 DOGAĐAJI POSLIJE VIŠESTRANAČKIH IZBORA – OTPOR I INCIDENTI

Događaji u lipnju 1990. godine bili su važni koraci prema državnoj samostalnosti Republike Hrvatske. Odmicanje od jugoslavenskog naslijeđa i prihvaćanje političkog višestranačja nedvojbeno su bili „trn u oku“ komunističkom vodstvu SFRJ. Na dan usvajanja predloženih amandmana na Ustav 25. srpnja 1990. godine od strane Sabora Republike Hrvatske⁴⁴, nezadovoljno srpsko stanovništvo predvođeno srpskim političkim vodstvom, započelo je proces odvajanja od Republike Hrvatske.⁴⁵ Područje pod nadležnosti Republike Hrvatske koje je trebalo biti izdvojeno, obuhvaćalo je područja sa većinskim srpskim stanovništvom te je glavni cilj bilo stvaranje takozvane „Srpske Krajine“.⁴⁶ Nedugo nakon drugog kruga višestranačkih izbora u Republici Hrvatskoj u svibnju 1990. godine, započele su prve represivne mjere od strane komunističkog vodstva SFRJ, koja su polagale vrhovništvo i zapovjednu moć na Jugoslavenskom narodnom armijom (JNA).⁴⁷ Tom prilikom, JNA je provela akciju oduzimanja naoružanja iz sastava Teritorijalne Obrane (TO) na hrvatskom republičkom području.⁴⁸ Odluku o provođenju zapovijedi nezakonito je potpisao načelnik Generalštaba Oružanih snaga Blagoje Adžić.⁴⁹ Izvještaj o oduzetom naoružanju potpisao je general-pukovnik Andrija Rašeta.⁵⁰

Nadalje, Predstavništvo SDS-a odbilo je sudjelovati na konstituirajućoj sjednici Sabora Republike Hrvatske 30. svibnja, a kao izgovor upotrijebljen je izmišljen događaj te su time prekinuli odnose i veze sa Saborom Republike Hrvatske.⁵¹ Djelovanje srpskog političkog vodstva na hrvatskom području nastavilo se i u lipnju, kada se srpski skupovi u velikom broju održavaju na području Banovine. Pod naslovom „Da Ivica i Jovica ne žive u strahu“,

⁴² Isto.

⁴³ Đ. Gajdek, „Počeo višestranački život“, *Jedinstvo* (Sisak), 07.06.1990., 2.

⁴⁴ Gajdek 2008: 39.

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ Isto.

⁴⁷ Nazor i Pušek 2018: 35.

⁴⁸ Nazor i Pušek 2018: 35.

⁴⁹ Isto.

⁵⁰ Rupiće 2007: 25-26.

⁵¹ Nazor i Pušek 2018: 46.

„Jedinstvo“ je objavilo članak o osnivanju podružnice SDS-a u Petrinji, na kojem se okupilo više od 10.000 pripadnika srpskog stanovništva te je jedan od govornika bio Jovan Rašković⁵².⁵³ Upravo na tom skupu, Rašković navodi: „*Mi smo Srbi po rodu, mi pripadamo zajednici srpskog naroda, ali smo po domu, pod mjestu gdje živimo pripadnici hrvatske države.*“⁵⁴ U nastavku je Rašković najavio buduće događaje u smislu stvaranja srpske autonomije i nove srpske zajednice općina, a sve se nalazilo pod pokrićem kako je SDS stranka slobode i demokracije.⁵⁵ Dan prije Raškovićevog govora u Petrinji, 27. lipnja 1990., Skupština općine Knin usvojila je „Odluku o osnivanju i konstituiranju Zajednice općina Sjeverne Dalmacije i Like.“⁵⁶ Ova odluka bila je povod nastajanja učestalih srpskih skupova, a proces usvajanja same odluke ubrzo su započele ostale općine i zajednice sa većinskim ili cjelokupnim srpskim stanovništvom.⁵⁷ Među hrvatskim stanovništvom koje je živjelo u općinama i zajednicama koje su predviđene za pripajanje „srpskim zajednicama“, zavladao je opće negativno stajalište prema toj odluci te su vođeni politički naponi kako bi se izbjegao takav ishod događaja. U idućem broju „Jedinstva“, broju 2139, osvanuo je veliki naslov „Banija ne podržava autonomiju“, u kojem je navedeno kako općine Dvor, Glina i Hrvatska Kostajnica nisu znale da ih Skupština općine Knin i SDS žele priključiti „... slobodnoj srpskoj zajednici općina.“⁵⁸ Vrhunac vojevanja srpske autonomije zbio se 25. srpnja 1990. godine u ličkom selu Srb, na dan usvajanja amandmana na Ustav Republike Hrvatske.⁵⁹ Tada je na „srpskom saboru“, usvojena „Deklaracija o suverenosti i autonomiji srpskog naroda“ te je osnovano „Srpsko nacionalno vijeće“, koje je imalo izvršnu ulogu u vlasti novog srpskog autonomnog područja.⁶⁰ „Zajednica općina Sjeverne Dalmacije i Like“ bila je sredstvo stvaranja budućih „srpskih autonomnih oblasti“ (SAO), od kojih su kasnije postala tri dijela: SAO Krajina, SAO Zapadna Slavonija i Srpska oblast Slavonija, Baranja i Zapadni Srem.⁶¹ Za predsjednika srpskih autonomnih područja, koja se od skupa na Kosovu polju kod Knina nazivaju „Srpska Autonomna Krajina“, izabran je Milan Babić.⁶² Sukladno događajima od 25. srpnja, „Jedinstvo“ je popratilo razvoj situacije člankom „Pobijaju ih argumenti“, u kojem se

⁵² HE s.v. „Rašković, Jovan“ [<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=51912>] 06.08.2023.

⁵³ Željko MALJEVAC, „Da Ivica i Jovica ne žive u strahu“, *Jedinstvo* (Sisak), 28.06.1990., 2.

⁵⁴ *Isto.*

⁵⁵ *Isto.*

⁵⁶ Nazor i Pušek 2018: 47.

⁵⁷ *Isto.*

⁵⁸ Ž. MALJEVAC, „Banija ne podržava autonomiju“, *Jedinstvo* (Sisak), 05.07.1990., 2.

⁵⁹ Gajdek 2008: 39.

⁶⁰ Gajdek 2008: 39-40., Nazor 2018: 48.

⁶¹ Nazor 2007: 35.; Nazor 2018: 48.

⁶² Gajdek 2008: 39.; Marijan 2016: 17.

navodi kako SDS neosnovano prikazuje općinu Sisak kao srpsku.⁶³ Uz navedeni članak ističe se jo jedan naslov „Koraci demokracije teži od maratona“, autora Julija K., koji detaljno opisuje situaciju na lokalnoj i državnoj razini.⁶⁴ U istom broju, „Jedinstvo“ je objavilo članak naziva „Pod utjecajem zbivanja u zemlji“, autora F. Tomanića, u kojem intervju daje delegat sisačke općine na 11. kongresu SUBNOR-a Jugoslavije Stevo Lovreković.⁶⁵ U članku se navodi kako zbivanja na kongresu nisu podlegla zbivanjima u državi, ali teme o kojima su raspravljali nisu pratile aktualnu situaciju, već su se bavili Titovim jugoslavenskim nasljeđem i utjecajem te kako je nemoguće izjednačiti borce iz Drugog svjetskog rata, pogotovo ne one koji su se borili na fašističkoj strani.⁶⁶ Prema navedenom iz članka, primjećuje se negacija događaja nastalih tijekom 1989. i 1990. godine te „život u prošlosti“ pripadnika antifašističkog pokreta. Štoviše, takva situacija ukazuje na nespremnost za odnos prema aktualnim problemima. U slijedu događaja popraćenih srpskim vojevanjem za autonomijom i odcjepljenjem od hrvatskog teritorija, 28. srpnja u Banskome Grabovcu održan je narodni zbor koji se pretvorio u skup popraćen velikosrpskim težnjama.⁶⁷ Događaj je ostao zabilježen zbog izostavljanja hrvatske zastave, koja je nekoliko dana prije skupa postala hrvatsko republičko obilježje, usvojena amandmanima na Ustav.⁶⁸ Kao opravdanje za neisticanje hrvatske zastave, rečeno je kako „se zastava nije stigla zamijeniti na vrijeme.“⁶⁹ Srbi u Hrvatskoj, predvođeni idejom autonomije, nastavljali su sa radom na odcijepljenu od hrvatskog republičkog teritorija. Najavljen je referendum za odcjepljenje, u trajanju 19. kolovoza do 2. rujna 1990. godine.⁷⁰ Rad na održavanju mitinga s naglaskom na srpsku autonomiju je nastavljen, a sukladno tome takvi su se mitinzi održavali u Vrginmostu i Vojniću.⁷¹

Nadalje, hrvatska vlast provela je akciju razoružavanja policijskih postaja koje su se nalazile na području s većinskim srpskim stanovništvom dan prije početka samog referenduma za odcjepljenje. Sama akcija provedena je u noći sa 17. na 18. kolovoz 1990.⁷² Akcija provedena od strane hrvatskih redarstvenih snaga, koje su svoju dužnost započele početkom kolovoza 1990. i čija je smotra održana 8. kolovoza, s nazočnošću predsjednika

⁶³ Ž. MALJEVAC, „Pobijaju ih argumenti“, *Jedinstvo* (Sisak), 26.07.1990., 2.

⁶⁴ Julije K., „Koraci demokracije teži od maratona“, *Jedinstvo* (Sisak) 26.07.1990., 2.

⁶⁵ F. TOMANIĆ, „Pod utjecajem zbivanja u zemlji“, *Jedinstvo* (Sisak), 26.07.1990., 3.

⁶⁶ *Isto.*

⁶⁷ Gajdek 2008: 40.

⁶⁸ V.P., „Tko se srami zastave“, *Jedinstvo* (Sisak), 02.08.1990., 2.

⁶⁹ *Isto.*

⁷⁰ Nazor 2007: 38.; Nazor 2018: 48.

⁷¹ Nazor i Pušek 2018: 49.

⁷² Gajdek 2008: 42.

Tuđmana.⁷³ Takva odluka hrvatskog političkog vrha i hrvatskih snaga bila je povod srpskom stanovništvu da započnu s neustavnim djelovanjem koji je idućeg dana proveden u djelo, a ostao je obilježen pod nazivom „Balvan revolucija“⁷⁴. Također, ovaj događaj se smatra „početkom oružane pobune Srba u Hrvatskoj“.⁷⁵ Broj „Jedinstva“ 2146 se više bavio političkim viđenjem srpskog referenduma nego samim zbivanjima oko oružanog ustanka Srba u Republici Hrvatskoj. Iz tog razloga, u tom broju tjednika ističu se naslovi poput „Ne dozvoljavamo destabilizaciju“⁷⁶, „MILOŠEVIĆEVA PSIHIJARIJA“⁷⁷ te „Ugrožavanje suvereniteta“⁷⁸. Stavovi prema referendumu se mogu sumirati kao negativni te kao protuzakonito djelovanje Srba u Hrvatskoj. Nastavno, na sjednici Skupštine općine Sisak izglasano je i usvojeno stajalište kako je referendum protuzakonit i protuustavan jer „zadire u suverenitet i teritorijalni integritet Hrvatske“.⁷⁹ Takvo stajalište doneseno je i na Konferenciji o Jugoslaviji Arbitražne Komisije u Haagu, 11. siječnja 1992. godine, u kojem se navodi kako granice u trenutku neovisnosti ostaju nepromijenjene.⁸⁰ Također, ističe se članak pod rubrikom „Odjeci“ naziva „Čuvaju glasačka mjesta“, u kojem je navedeno kako naoružani pripadnici srpskog stanovništva na području općine Sisak i okolnih općina čuvaju biračka mjesta u svrhu uspješnog provođenja referenduma o srpskoj autonomiji.⁸¹ Suprotno stavovima općinskih i republičkih predstavnika vlasti, referendum na području općine Sisak je proveden, iako je potrajao nepuna tri dana zbog prekida referenduma usred akcija SUP-a (Sekretarijat unutrašnjih poslova) Siska.⁸²

Nadalje, Sabor Republike Hrvatske donesao je zaključke na zasjedanjima 21. i 24. kolovoza o obrani Hrvatske i o provođenju akcije oduzimanja nezakonito oduzetog oružja.⁸³ No, stanje „prividnog primirja“ potrajalo je do početka rujna 1990. godine, odnosno 1. rujna, kada su se srpske oružane straže ponovno uvele na kninskom području, kao i na području općine Dvora na Uni.⁸⁴ Štoviše, tijekom kraja kolovoza i rujna 1990., srpska pobuna postepeno se širila i na druge dijelove Hrvatske te je popimala sve veći opseg.⁸⁵ Kraj rujna

⁷³ Nazor 2007: 39-40.; Nazor 2018: 50.

⁷⁴ Gajdek 2008: 43-44.

⁷⁵ *Isto.*

⁷⁶ R.I., „Ne dozvoljavamo destabilizaciju“, *Jedinstvo* (Sisak), 23.08.1990., 2.

⁷⁷ J.K., „MILOŠEVIĆEVA PSIHIJARIJA“, *Jedinstvo* (Sisak), 23.08.1990., 2.

⁷⁸ J.K., „Ugrožavanje suvereniteta“, *Jedinstvo* (Sisak), 23.08.1990., 2.

⁷⁹ D.B., „Referendum protuzakonit“, *Jedinstvo* (Sisak), 23.08.1990. 2.

⁸⁰ Nazor i Pušek 2018: 49.

⁸¹ I.B., „Čuvaju glasačka mjesta“, *Jedinstvo* (Sisak), 23.08.1990., 2.

⁸² Julije KATANČEVIĆ, „Rezultati glasanja 2. rujna“, *Jedinstvo* (Sisak), 30.08.1990., 2.

⁸³ Gajdek 2008: 44-45.

⁸⁴ Gajdek 2008: 45.

⁸⁵ Nazor i Pušek 2018: 55.

1990. posebno je ostao u znaku srpskih neustavnih i oružanih djelovanja, a takva djelovanja bila su zabilježena na svim područjima sa većim udjelom srpskog stanovništva. Primjer takvih događaja, o kojima je „Jedinstvo“ izvijestilo putem članka na naslovnoj stranici naziva „Udar na demokraciju“⁸⁶, odvio se u naselju Mošćenica između Siska i Petrinje 27. rujna. 1990. godine. Tijekom povlačenja naoružanja pričuvne policije iz Petrinje, vozilo SUP-a Sisak zaustavljeno je u Mošćenici na mjestu pripremljene (planski dogovorene) prometne nesreće, nakon koje se vozilo SUP-a moralo vratiti u Petrinju te obustaviti započetu akciju.⁸⁷ Idućeg dana, 28. rujna, SDS je organizirao prosvjed u Petrinji na kojem su prosvjednici provalili u dvorište SJS (Služba javne sigurnosti).⁸⁸ Na isti dan, u Dvoru na Uni je bio organiziran prosvjed u kojem su prosvjednici provalili u milicijsku stanicu te uzeli naoružanje.⁸⁹ Također, protuustavna djelovanja pripadnika srpskog stanovništva zabilježena su u narednim mjesecima i na području Dalmatinske zagore, odnosno u Benkovcu.⁹⁰ Potvrda takvog djelovanja pronalazi se u izvješću generala-potpukovnika Ive Tominca od 3. listopada 1990. godine, naslovljena „Informacija Komande 5. vojne oblasti podčinjenim postrojbama o sigurnosnoj situaciji u Republici Hrvatskoj nakon proglašenja „autonomije“ Srba i novih barikada u Kninskoj krajini, Lici, Banovini i Kordunu te zahtijevanja radikala da JNA uvede izvanredno stanje.“⁹¹ Što se tiče uspostave srpske autonomije, kao što je navedeno u izvješću, proglašena je početkom listopada 1990. godine, no ona je odbijena i nepriznata kao neustavna od strane političkog predstavništva Republike Hrvatske.⁹² Također, prema podacima popisa stanovništva iz 1991. godine, lažiran je broj glasačkih listića u usporedbi sa brojem stanovnika koji su pristupili glasanju.⁹³ Uz sve, „Jedinstvo“ je objavilo članak naslovljen „Sve je pažljivo organizirano“, u kojem intervju daje zamjenik ministra unutrašnjih poslova Republike Hrvatske Perica Jurić.⁹⁴ Tom prilikom Jurić je izjavio: „... većina milicijskog sastava u Petrinji, Glini i Dvoru na Uni „umočena“ je i ove događaje do guše. Isti su bili oni koji su stanicu okružili i oni koji su je trebali braniti.“⁹⁵ Ova izjava zaokružuje stanje i događaje na području sisačke i okolnih općina, a sama situacija se lako može preslikati i na

⁸⁶ Ž.M., „Udar na demokraciju“, *Jedinstvo* (Sisak), 04.10.1990., naslovna.

⁸⁷ Gajdek 2008: 46.

⁸⁸ *Isto*.

⁸⁹ *Isto*.

⁹⁰ Nazor 2007: 47.; Nazor i Pušek 2018: 56.

⁹¹ Rupić 2007: 57-58.

⁹² Nazor 2007: 43.

⁹³ *Isto*.

⁹⁴ I.M., „Sve je pažljivo organizirano“, *Jedinstvo* (Sisak), 04.10.1990., 4-5.

⁹⁵ *Isto*.

ostatak hrvatskih područja na kojima je bilo naseljeno većinsko stanovništvo srpske nacionalnosti.

2.4 PREMA KRAJU 1990. – USTAV I PROTUUSTAVNA DJELOVANJA

Djelovanje srpskog stanovništva sa stavkama oružane pobune, uz potporu SDS-a, može se opisati kao rad koji je bio usmjeren na što ranijem stvaranju srpske autonomije. Ideja je bila preduhitriti političko vodstvo Hrvatske kako bi se što prije ostvarili planovi odcjepljenja od hrvatskog teritorija. „Jedinstvo“ u broju 2153 objavljuje članak na naslovnoj stranici „Petrinja i Dvor na Uni – neuspio scenarij „Kninskih događaja“.⁹⁶ U istom broju objavljen je i članak koji govori o posjeti dr. Tupurkovskog, člana predsjedništva SFRJ, općini Sisak i okolnim općinama, a sam članak nosi naziv „Dijalogom do mira“. U nastavku članka, navedeno je kako bi trebalo „demokratski i pravno smiriti situaciju“.⁹⁷ Ovaj članak jedan je od mnogih primjera nespremnosti jugoslavenskih predstavnika vlasti za odmicanjem od prošlosti, kao i nesnalaženje te nijekanje događaja kroz 1990. godinu. U stvarnosti, na principima demokracije i političkog višestranačja radila je samo Republika Hrvatska. Što se tiče izbora Milana Babića za predsjednika tzv. „SAO Krajine“, izabran je na srednjovjekovnim načelima aklamacije⁹⁸, koji su daleko od poimanja moderne demokracije i modernih političkih normi.

Općine i zajednice sa mješovitom strukturom stanovništva na Banovini, kao i na području Dalmatinske zagore i Like, nalazile su se pod stalnom opasnošću ulaska u srpsku „Zajednicu općina Sjeverne Dalmacije i Like“. Jedan od primjera bila je Hrvatska Kostajnica, o čemu „Jedinstvo“ navodi članak „Oduprijeli se pritiscima“.⁹⁹ Članak donosi informacije o posjeti delegacije Sabora Republike Hrvatske Hrvatskoj Kostajnici te sastanak sa predstavnicima političkih stranaka.¹⁰⁰ Sastanak je održan bez političkih predstavnika SDS-a jer su odbili prisustvovati.¹⁰¹ Također, prohrvatski orijentirani politički predstavnici navode kako su se svim silama borili protiv ulaska u spomenutu „Zajednicu općina“.¹⁰² Agonija se

⁹⁶ „Petrinja i Dvor na Uni – neuspio scenarij „Kninskih događaja“, *Jedinstvo* (Sisak), 11.10.1990., naslovna.

⁹⁷ Ž.M., „Dijalogom do mira“, *Jedinstvo* (Sisak), 11.10.1990., 3.

⁹⁸ HE s.v. „Aklamacija“ [<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=1124>] 03.08.2023.

⁹⁹ Željko MALJEVAC, „Oduprijeli se pritiscima“, *Jedinstvo* (Sisak), 25.10.1990., 2.

¹⁰⁰ *Isto.*

¹⁰¹ *Isto.*

¹⁰² *Isto.*

nastavila i prema kraju godine, kada „Jedinstvo“ objavljuje članak „Neće u Kninsku krajinu“.¹⁰³ Svoje viđenje demokratske borbe za Hrvatsku Kostajnicu donosi i tadašnji predsjednik općinskog odbora HDZ-a Ivo Kovačević u svojoj knjizi naslovljenoj „Sjećanja na ljude i događaje iz devedesetih“.¹⁰⁴

Hrvatski politički predstavnici vlasti aktivno su radili na stvaranju novog Ustava Republike Hrvatske, kako bi se hrvatski republički teritorij državno i pravno zaokružio u potpunu cjelinu. Nakon višemjesečnog rada, koji se odnosio na veći dio 1990. godine, hrvatsko političko predstavništvo donijelo je „Prijedlog nacrtu novog Ustava Republike Hrvatske“ 23. studenog 1990. godine.¹⁰⁵ Kao takav, pušten je na javnu raspravu koja je bila predviđena na vremenski period od mjesec dana.¹⁰⁶ Tjednik „Jedinstvo“ je na svojim stranicama također objavilo prijedlog nacrtu hrvatskog Ustava, pod naslovom „Nacrt ustava Republike Hrvatske“.¹⁰⁷ S druge strane, kako bi preduhitрили donošenje i usvajanje novog Ustava Republike Hrvatske, političko vodstvo pobunjenih Srba radilo je na donošenju ustava tzv. „SAO Krajine“, kao i na pokušajima odvajanja općina i zajednica u Krajinu koje su bile upravno i teritorijalno pod kontrolom Republike Hrvatske. Na području općine Sisak, sisački odbor SDS-a je organizirao 18. prosinca 1990. godine referendum za izdvajanje mjesnih zajednica općine Sisak sa većinskim srpskim stanovništvom u tzv. „SAO Krajinu“.¹⁰⁸ Referendum, koji se održao 18., 20., i 21. prosinca na području općina Sisak i Petrinja proglašen je kao „... nezakonit, nelegitiman i neprihvatljiv“, od strane vijeća Skupštine Općine Sisak, na sjednici održanoj 27. prosinca 1990. godine.¹⁰⁹ Također, kao svojevrsna reakcija na početak najavljenog referenduma, Skupština Općine Sisak jednoglasno je podržala „Nacrt Ustava Republike Hrvatske“, prilikom čega je navedeno kako je Hrvatska nedjeljiva i suverena.¹¹⁰ Upravo ovaj referendum predstavljao je prijetnju političko – sigurnosnoj situaciji u sisačkoj i okolnim općinama. „Jedinstvo“ je pratilo razvoj situacija te je izdalo dva članka: „Referendum je nezakonit“¹¹¹, u kojem je navedeno kako referendum nije proveden prema zakonskim propisima te kako pojedinci pokušavaju manipulirati narodom, te „Žele izaći iz sisačke općine“¹¹², članak u kojem je naveden popis sisačkih mjesnih zajednica sa većim

¹⁰³ Željko MALJEVAC, „Neće u „Kninsku krajinu“, *Jedinstvo* (Sisak), 01.11.1990., 2.

¹⁰⁴ Kovačević 2007: 9-15, 41-45.

¹⁰⁵ Nazor i Pušek 2018: 64.

¹⁰⁶ *Isto*.

¹⁰⁷ „Nacrt ustava Republike Hrvatske“, *Jedinstvo* (Sisak), 06.12.1990., 9-10, 15-16.

¹⁰⁸ Gajdek 2008: 58.

¹⁰⁹ Gajdek 2008: 59.

¹¹⁰ Gajdek 2008: 58.

¹¹¹ Ž. MALJEVAC, „Referendum je nezakonit“, *Jedinstvo* (Sisak), 29.12.1990., 3.

¹¹² Julije KATANČEVIĆ, „Žele izaći iz sisačke općine“, *Jedinstvo* (Sisak), 29.12.1990., 3.

udiom srpskog stanovništva koje se žele odcijepiti od općine Sisak. Uz takav nepovoljan razvoj situacije na Banovini, situacija se pogoršavala sa razvojem događaja na kninskom području. Naime, političko vodstvo pobunjenih Srba u Hrvatskoj proglasilo je 21. prosinca 1990. godine „Srpsku Autonomnu Oblasti Krajina“ (tzv. „SAO Krajina“).¹¹³ Na isti dan donesen je i statut Krajine, u kojem je navedeno da će se u slučaju raspada SFRJ, Krajina pripojiti Srbiji.¹¹⁴ U takvim nezavidnim okolnostima, pod sve većom prijetnjom izbijanja oružanog sukoba, političko predstavništvo Republike Hrvatske donijelo je i proglasilo Ustav Republike Hrvatske 22. prosinca 1990. godine („Božićni Ustav“)¹¹⁵. Novi Ustav Republike Hrvatske „Temeljni je državopravni akt u smislu političkog i pravnog ustrojstva države, a njegove se odredbe vezuju za direktni proces demokratizacije i osamostaljenja.“¹¹⁶ Donošenjem „Božićnog Ustava“ Republike Hrvatske 21. prosinca 1990. i njegovim proglašenjem 22. prosinca 1990., otpočeo je novi ustavnopravni razvoj Republike Hrvatske kao samostalne i nezavisne, suverene i demokratske države.¹¹⁷ Politički predstavnici pobunjenih Srba u Hrvatskoj nisu priznavali novi Ustav Republike Hrvatske te su naveli kako je to još jedan od razloga razilaženja dviju strana.¹¹⁸ Prema tome, protuustavno djelovanje pobunjenih Srba u Hrvatskoj se nastavilo. Time je bio uzdrman državno-pravni poredak Republike Hrvatske, kao i njen teritorij, što je kasnije potvrdila već spomenuta Arbitražna komisija na Konferenciji za Jugoslaviju 1992. godine. Novi hrvatski Ustav označio je politički uspješnu 1990. godinu, ali je bio i svojevrsna uvertira za događaje u 1991. godini. U „Jedinstvu“ je objavljen članak „Nitko ne za što će biti“, koji je intervju sa potpredsjednikom Republike Hrvatske dr. Dušanom Bilandžićem, a sam članak je prožet detaljnim opisima neizvjesnog i nepredvidljivog razvoja situacija koje očekuju Hrvatsku u sljedećoj godini.¹¹⁹

3. PISANJE TJEDNIKA „JEDINSTVO“ TIJEKOM 1991. GODINE

3.1 POČETAK RASPLETA

¹¹³ Nazor 2011: 45.

¹¹⁴ *Isto*.

¹¹⁵ Nazor 2011: 45.; Nazor i Pušek 2018: 64.

¹¹⁶ Nazor i Pušek 2018: 64.

¹¹⁷ Foretić 2016: predgovor.

¹¹⁸ Nazor 2011: 46.

¹¹⁹ Julije KATANČEVIĆ, „Nitko ne zna što će biti“, *Jedinstvo* (Sisak), 29.12.1990., 3.

Prvi broj „Jedinstva“ u 1991. godini je donio intervju sa umirovljenim generalom Jankom Bobetkom, a teme su bile aktualne stvari i događaji sa kraja 1990. godine.¹²⁰ Unutar članka povučene su paralele kako bi se dobila usporedba sa 1971. i 1941. godinom.¹²¹ Ističe se pitanje novinara Đure Gajdeka upućeno Bobetku: „Što mislite o politizaciji u jugoslavenskom armijskom vrhu i daljnjem odrazu demokratskih kretanja u zemlji na stanje u oružanim snagama?“¹²² Na postavljeno pitanje, Bobetko je odgovorio sljedećim riječima: „... mogu reći da bi ta armija, ukoliko bude upotrebljena protiv svog naroda, bila ne narodna – već okupatorska. Ali vjerujem da do toga neće doći.“¹²³ Ipak, suprotno očekivanjima generala Bobetka, JNA se sve više bila uplitala u događaje u Hrvatskoj u 1991. godini te je djelovala protiv hrvatske neovisnosti. Primjeri uplitanja JNA, koja je tijekom događaja 1991. godine preuzela lažnu ulogu „mirotvorca“, primjećuje se tijekom jeseni 1990. godine, prilikom koje je dio srpskog stanovništva pod izlikom „straha od ustaša“ prebjegao u petrinjske vojarne JNA.¹²⁴ Dana 3. siječnja 1991., tzv. „SAO Krajina“ objavila je usvajanje svog statuta te je obavijestila Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske (MUP RH) da pojedine milicijske stanice (stanice javne sigurnosti – SJS) više nisu pod nadležnosti MUP-a RH, već pod nadzorom i upravom Krajine.¹²⁵ Nekoliko dana kasnije, 9. siječnja, donesena je odredba od strane Predsjedništva SFRJ da se moraju ukloniti svi oružani sastavi koji „... nisu u sklopu jedinstvenih snaga SFRJ ili organa unutrašnjih poslova i čija organizacija nije utvrđena u skladu sa saveznim propisima“¹²⁶.¹²⁷ Štoviše, JNA je također zaprimila obavijest o provođenju odluke Predsjedništva SFRJ, a zapovijed je potpisana od strane Veljka Kadijevića, saveznog sekretara za narodnu odbranu.¹²⁸ Sama zapovijed nosila je oznaku „vojna tajna – strogo povjerljivo“.¹²⁹ S obzirom da je srpska autonomija stvorena na protuustavan i ilegalan način te da je ona „prisvojila“ milicijske stanice pod nadzorom MUP RH, jedine ilegalne oružane formacije su se nalazile pod „upravom“ tzv. „SAO Krajine“.¹³⁰ Savezni sekretarijat za narodnu obranu (SSNO), 23. siječnja, objavio je konačnu odluku i uvjetovanje aktivacije JNA ako se ne raspuste svi oružani sastavi na području Republike Hrvatske.¹³¹ Ispostavilo se

¹²⁰ Đuro GAJDEK, „Suživot preduvjet budućnosti“, *Jedinstvo* (Sisak), 10.01.1991., 3.

¹²¹ *Isto*.

¹²² *Isto*.

¹²³ *Isto*.

¹²⁴ Gajdek 2008: 48.

¹²⁵ Gajdek 2008: 61.

¹²⁶ Gajdek 2008: 60.

¹²⁷ *Nazor* 2011: 49.

¹²⁸ Rupiće 2007: 70-71.

¹²⁹ *Isto*.

¹³⁰ Gajdek 2008: 61.; *Nazor* 2007: 52.; *Nazor* 2011: 49.

¹³¹ Gajdek 2008: 61.; *Nazor* 2011: 50.

kako se odluka odnosila samo na oružane sastave pod hrvatskom kontrolom. Predsjednik Tuđman uputio je predsjedniku Sjedinjenih Američkih Država (SAD) pismo idućeg dana, 24. siječnja, o mogućem izbijanju oružanog sukoba na području Republike Hrvatske.¹³² Zbog nastale situacije, 26. siječnja organizirali su se demokratski skupovi podrške hrvatskom političkom vodstvu u svrhu smirivanja iste.¹³³ Izvješće 5. komande vojne oblasti, upućene podređenim sastavima JNA, navelo je kako se djelovanjem Hrvata htjela isprovocirati JNA te kako je situacija u hrvatskoj izuzetno nestabilna.¹³⁴ Prema navedenom izvješću, primjećuje se kako je JNA pokušavala preuveličati situaciju u Republici Hrvatskoj, prema čemu bi se što prije moglo stvoriti opravdanje za vojnu intervenciju JNA. Situacija nastala u siječnju 1991. godine riješena je demokratskim putem, što je Republiku Hrvatsku podiglo u viđenju međunarodne zajednice.¹³⁵ „Jedinstvo“ je 14. veljače 1991. objavilo novi intervju sa generalom u mirovini Jankom Bobetkom, koji se u međuvremenu uključio u rad hrvatskog političkog vodstva.¹³⁶ Članak je objavljen pod naslovom „Složni u obrani Hrvatske“.¹³⁷ Uz govore protiv JNA i njegovog djelovanja, kojima je Bobetko dodao pridjev „velikosrpske“, Bobetko je ocijenio kako zbog demokratskih postupanja pri rješavanju kriza Hrvatska dobro kotira u međunarodnim odnosima te kako treba biti spreman obraniti Hrvatsku.¹³⁸ Nadalje, Sabor Republike Hrvatske je 21. veljače prihvatio rezoluciju Skupštine Republike Slovenije „Rezoluciju o prihvaćanju postupka za razdruživanje SFRJ i o mogućem udruživanju u savez suverenih republika“¹³⁹ te je donio vlastitu „Rezoluciju o zaštiti ustavnog poretka RH“¹⁴⁰. Prethodno, 24. siječnja 1991., dok je u Hrvatskoj vladala opasnost od izbijanja oružanog sukoba, u Beogradu su se sastale srpska i slovenska delegacija.¹⁴¹ Opće je mišljenje da je taj sastanak bio točka prelamanja odluke i donošenja slovenske rezolucije, kao i konačne odluke o izlasku Slovenije iz Jugoslavije.¹⁴² Prema kraju veljače, organizirani su novi srpski mitinzi. Glavna tema je bila odbijanje hrvatskog Ustava, kao i neprihvatanje hrvatske političke vlasti. Potom, 26. veljače 1991., tzv. „Nacionalno vijeće srpskog naroda Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema“ donijelo je „Deklaraciju o suverenoj autonomiji srpskog naroda Slavonije,

¹³² Nazor i Pušek 2018: 74-75.

¹³³ Željko MALJEVAC, „Poruke mira i tolerancije“, *Jedinstvo* (Sisak), 31.01.1990., 3.

¹³⁴ Rupić 2007: 81-82.

¹³⁵ Nazor i Pušek 2018: 74-76.

¹³⁶ Gajdek 2008: 62.

¹³⁷ Željko MALJEVAC, „Složni u obrani Hrvatske“, *Jedinstvo* (Sisak), 14.02.1991., 2.

¹³⁸ *Isto*.

¹³⁹ Nazor 2011: 51-52.; Nazor i Pušek 2018: 80.

¹⁴⁰ Nazor 2007: 53.

¹⁴¹ Nazor i Pušek 2018: 78.

¹⁴² *Isto*.

Baranje i Zapadnog Srijema“.¹⁴³ Srpsko nacionalno vijeće i Izvršno vijeće tzv. „SAO Krajine“ prihvatilo je „Rezoluciju o razdruživanju Republike Hrvatske i SAO Krajine“ 28. veljače 1991.¹⁴⁴ Iz navedenih razloga, veljača 1991. godine ostala je u znaku razilaženja država, a vojni sukob poprimao je sve stvarniji oblik, što se pokazalo tijekom ožujka 1991. godine. Prvi oružani sukob hrvatskih redarstvenih snaga MUP-a RH sa srpskim ekstremistima izbio je u Pakracu 2. ožujka 1991. godine.¹⁴⁵ Sukobu je prethodila protuustavna odluka srpskih političara Krajine o pridruživanju Pakraca u teritorijalni sastav Krajine.¹⁴⁶ Tjednik „Jedinstvo“ nije popratio zbivanja u Pakracu kroz pojedine komentare, već je prenijelo vijest o pakračkim događajima kroz više članka podrške političkih stranaka hrvatskom Vrhovništvu u borbi protiv djelovanja pobunjenih Srba. Stoga, ističu se naslovi poput „Hrvatska je obranjena“¹⁴⁷ i „Ponosni s razboritim Vrhovništvom“¹⁴⁸. Nadalje, 18. ožujka 1991. skupština Krajine usvojila je „Odluku o odvajanju od Republike Hrvatske“, a „Odluku o pripajanju opštini Knin“ donijele su zajednice sa većinskim srpskim stanovništvom u kninskoj okolici istog dana.¹⁴⁹ „Jedinstvo“ je prenijelo vijesti o pucnjavi i ranjavanju na širem području sisačke općine, odnosno na području Lekenika i Gline¹⁵⁰. Također, u istom broju „Jedinstva“ isticali su se naslovi „Balvan revolucija koja traje“¹⁵¹ te „Lokomotiva nacionalizma vuče u Knin“¹⁵². Kao nastavak događaja u ožujku 1991. godine, na području Nacionalnog parka Plitvice održan je 25. ožujka jedan u nizu srpskih skupova, sa naglaskom pripajanja Plitvica i okolnih seoskih zajednica Krajini.¹⁵³ Nekoliko dana kasnije, 28. ožujka, ilegalne oružane krajiške snage (tzv. „snage kninske milicije“¹⁵⁴) pristigle su na područje Plitvica te su blokirale državnu cestu.¹⁵⁵ Istog dana, održan je prvi susret šest predsjednika jugoslavenskih republika u Splitu, a tema sastanka je trebala biti pronalazak mirnog rješenja za jugoslavensku krizu.¹⁵⁶ Oružani sukob izbio je 31. ožujka između snaga pobunjenih Srba i hrvatskih oružanih snaga, u kojem je smrtno stradao Josip Jović, prvi hrvatski branitelj koji je život izgubio u borbi za stvaranje

¹⁴³ Nazor 2007: 53.

¹⁴⁴ *Isto*.

¹⁴⁵ Nazor 2007: 53.; Nazor 2011: 55.

¹⁴⁶ Nazor i Pušek 2018: 81.

¹⁴⁷ Ž. MALJEVAC, „Hrvatska je obranjena“, *Jedinstvo* (Sisak), 07.03.1991., 2.

¹⁴⁸ Ž.M., „Ponosni s razboritim Vrhovništvom“, *Jedinstvo* (Sisak), 07.03.1991., 2.

¹⁴⁹ Nazor 2007: 59.

¹⁵⁰ J.K., „U službi straha“, *Jedinstvo* (Sisak) 14.03.1991., 2.

¹⁵¹ J. KATANČEVIĆ, „Balvan revolucija koja traje“, *Jedinstvo* (Sisak), 14.03.1991., 2.

¹⁵² Željko MALJEVAC, „Lokomotiva nacionalizma vuče u Knin“, *Jedinstvo* (Sisak), 14.03.1991., 3.

¹⁵³ Nazor 2007: 60.

¹⁵⁴ Gajdek 2008: 65.

¹⁵⁵ Gajdek 2008: 65.; Nazor 2007: 60.; Nazor 2011: 55.

¹⁵⁶ Nazor 2007: 58.

neovisne Republike Hrvatske.¹⁵⁷ Nakon izbijanja oružanog sukoba između pobunjenih Srba i hrvatskih oružanih snaga, JNA je intervenirala u ulozi mirotvorca te je uspostavila svojevrsnu „tampon zonu“.¹⁵⁸ Tim činom, otkrivena je suradnja i namjera pobunjenih Srba i JNA u Hrvatskoj, a ona se odnosi na vojnu zaštitu Srba u Hrvatskoj.¹⁵⁹ Štoviše, JNA je stranački djelovala putem Saveza komunista Jugoslavije – Pokret za Jugoslaviju (SKJ – PJ), gdje je implementirala svoje ideje unutar stanovništva putem umirovljenih časnika JNA.¹⁶⁰ Jedan od takvih skupova SKJ - PJ odvio se u Sisku 21. ožujka, prilikom kojeg je stavljen naglasak na mirotvornu ulogu JNA za događaje u Hrvatskoj.¹⁶¹ U vrijeme događaja na Plitvicama, srpski političari na području Banovine djelovali su u smjeru pripojenja dijelova sisačke općine i okolnih općina te sisačkih zajednica u tzv. „SAO Krajinu“.¹⁶² Valjan je zaključak kako su događaji povezani te je, zbog oružanog sukoba, naglasak stavljen na događaje na Plitvicama, dok su sisački događaji izazvali manju pozornost. Tada je na području Banovine provedena politička akcija za odvajanje općina Dvor na Uni, Hrvatske Kostajnice, Gline te „Zajednice srpskih mjesnih zajednica s područja općine Sisak“.¹⁶³ U idućem broju „Jedinstva“, osvanuli su naslovi poput „Komadanje po scenariju i interesu?“¹⁶⁴, „Ne žele pod zastavu Krajine“¹⁶⁵ i „Hrvati ne priznaju izdvajanje“¹⁶⁶. Ukoliko bi se sažele i objedinile teme svih članaka, naglasak je stavljen na pobunu hrvatskog stanovništva i političkog vodstva protiv neustavne odluke provedene od strane pobunjenih Srba i tzv. „SAO Krajine“ o odcjepljenju na srpsko autonomno područje. Štoviše, dana 1. travnja 1991. godine, donesena je „Odluka o prisajedinjenju SAO Krajine Republici Srbiji“.¹⁶⁷ Sabor Republike Hrvatske odbacio je sve odluke krajiških političara, kao i naknadno donesenu „Deklaraciju Narodne skupštine Republike Srbije“, koja je donesena sa ciljem legitimacije protuustavnog djelovanja Srba u Hrvatskoj.¹⁶⁸ Potvrda djelovanja srpskih pobunjenih na političkom planu Krajine pronalazi se u izvješću pripadnika SDB-a (Službe državne bezbednosti) od 1. travnja, u kojoj je navedena obavijesti o sigurnosnoj situaciji na banijskom području, na kojem je obitavao veći broj

¹⁵⁷ Gajdek 2008: 66.; Nazor 2007: 60.; Nazor i Pušek 2018: 82.

¹⁵⁸ Nazor 2007: 60.

¹⁵⁹ Gajdek 2008: 66.; Nazor 2011: 57.

¹⁶⁰ Gajdek 2008: 65.

¹⁶¹ *Isto.*

¹⁶² Gajdek 2008: 66.

¹⁶³ *Isto.*

¹⁶⁴ Ž. MALJEVAC, „Komadanje po scenariju ili interesu?“, *Jedinstvo* (Sisak), 04.04.1991., 3.

¹⁶⁵ Ž.M., „Ne žele pod zastavu Krajine“, *Jedinstvo* (Sisak), 04.04.1991., 3.

¹⁶⁶ Željko MALJEVAC, „Hrvati ne priznaju izdvajanje“, *Jedinstvo* (Sisak), 04.04.1991., 3.

¹⁶⁷ Gajdek 2008: 66.; Nazor i Pušek 2018: 84.

¹⁶⁸ Nazor i Pušek 2018: 84.

srpskog stanovništva.¹⁶⁹ Istom temom odvajanja 28 sela iz sisačke u kostajničku općinu, koju je prisvajala Krajina, bavilo se „Jedinstvo“ u broju 2179, a ističe se naslov „Strah od ugroženosti ugrozio razum“.¹⁷⁰ Naime, u članku su navedena pisma čitatelja poslana u redakciju sisačkog tjednika, a pošiljatelji su većinom bili pripadnici srpskog stanovništva iz zajednica i sela koja su se, prema srpskim težnjama, trebala pripojiti kostajničkoj općini. Prema navedenom u članku te strukturi objavljenih pisama, zaključuje se kako su pošiljatelji bili pripadnici SDS-a te su time htjeli opravdati svoje radnje. Primjer toga je „Ni jedne lijepe riječi o srpskom narodu – JOVO KARAČIĆ – Četvrtkovac“.¹⁷¹ Događaji sa kraja ožujka i početka travnja 1991. godine ukazali su na spremnost, ali i nedostatke Hrvatske u obrani protiv pobunjenih Srba. Predsjednik Tuđman, 5. travnja proglasio je osnivanje Vrhovnog državnog vijeća RH putem „Odluke o osnivanju Vrhovnog državnog vijeća RH“.¹⁷² Vijeće je ustrojeno kao savjetodavno tijelo hrvatskog predsjednika, ali i kako bi se ostale važne dužnosti hrvatskog političkog vodstva podredile naspram predsjednika Republike Hrvatske.¹⁷³ Također, istog dana po donošenju spomenute odluke, ustrojeni su prvi odredi Narodne zaštite sa ciljem stvaranja zaštitnog mehanizma od prijetnje JNA i pobunjenih Srba u Hrvatskoj.¹⁷⁴ Ova odluka ubrzo se pokazala ispravnom jer su 15. travnja ponovno uslijedili događaji obilježeni srpskim ekstremizmom. Ispravnost odluke potvrđuje i „Zapovijed 9. korpusa OS SFRJ za obranu Knina, Benkovca i Obrovca“, izdanog od strane generala-potpukovnika Trajčevskog, u kojem je navedeno „... očekivati napad snaga MUP-a posebne namene... s ciljem uspostavljanja izabrane vlasti i ustavnog poretka Republike Hrvatske“.¹⁷⁵ Također, događaji dodatno su ukazivali na suradnju JNA i srpskih pobunjenika na području Republike Hrvatske. Na području općine Sisak, Skupština općine Sisak održala je skupštinu 15. travnja.¹⁷⁶ U koordinaciji sa predsjednicima petrinjske i kostajničke skupštine koji su prisustvovali sjednici, referendum za odcjepljenje je proglašen neustavnim te je zajednički stav bio protiv srpskog odcjepljenja.¹⁷⁷ Istog dana, nakon što su predsjednici općina donesli zaključke protiv odcjepljenja, JNA je postavila svoje trupe i naoružanje na područje naselja Petrovec, Letovanić te Desno Trebarjevo pod izlikom vojnih vježbi.¹⁷⁸ Takvo djelovanje i čin

¹⁶⁹ Rupić 2007: 100-102.

¹⁷⁰ Julije KATANČEVIĆ, „Strah od ugroženosti ugrozio razum“, *Jedinstvo* (Sisak), 11.04.1991., 2.

¹⁷¹ *Isto*.

¹⁷² *Nazor* 2007: 63.

¹⁷³ *Isto*.

¹⁷⁴ *Isto*.

¹⁷⁵ Rupić 2007: 108-114.

¹⁷⁶ Gajdek 2008: 67.; Julije KATANČEVIĆ, „Predsjednici općina potvrdili da nema pripajanja“, *Jedinstvo* (Sisak), 18.04.1991., 3.

¹⁷⁷ *Isto*.

¹⁷⁸ Gajdek 2008: 67.

JNA može se smatrati zastrašivanjem stanovnika sisačke i okolnih općina. Događaj je bio detaljno popraćen u sisačkom tjedniku, pod naslovom „Otvoreno pismo mještana Trebarjeva Desnog“, u kojem su stanovnici prosvjedovali zbog nazočnosti JNA.¹⁷⁹ I dok je naglasak bio na prisutnost JNA u sisačkoj općini, na području Baranje i Srijema održani su srpski skupovi, obilježeni riječima Milana Paroškog: „*Ovo je srpska teritorija i njima (Hrvatima) mora biti jasno da su oni dođoši.*“¹⁸⁰ Situacija je poprimila svoj konačan oblik 2. svibnja 1991. godine, kada su pobunjeni srpski ekstremisti ubili 12 i ranili 23 pripadnika PU (Policijske uprave) Vinkovci u Borovu selu kod Vukovara.¹⁸¹ Nakon oružanog sukoba, uslijedila je intervencija JNA koja je pristigla u ulozi mirotvorca te, ponovno, stvorila vrstu „tampon zone“.¹⁸² Dakle, plitvički događaji tada su se gotovo istim redoslijedom dogodili u Borovu selu.

„Jedinstvo“ u svom idućem broju nastavilo se baviti temama sa područja Banovine. U članku „Igre oko zastave“, navedena je cirkulacija pisma sa potpisom Branka Dmitrovića kako su se na području kostajničke općine smjele isticati samo zastave SFRJ, a samim time i Krajine.¹⁸³ Također, nastavilo se pisati o temama izdvajanja pojedinih općina i zajednica sa srpskim stanovništvom, pod naslovom „Stavovi jasni i nedvosmisleni“.¹⁸⁴ U ovom broju, isticao se još jedan članak posvećen Hrvatskoj demokratskoj stranci (HDS), u kojem stranka osuđuje događaje u Kijevu kod Knina te su smatrali kako je tim činom pokazan „pokušaj rušenja Hrvatske“.¹⁸⁵ Taj događaj bio je jedan u nizu događaja srpskog ekstremizma te nastavak protuustavnog djelovanja Srba u Hrvatskoj.

3.2 NEOVISNA REPUBLIKA HRVATSKA

Republika Hrvatska koračala je prema svojoj neovisnosti i samostalnosti kroz većinu 1990. godine, a tijekom 1991. godine ideja samostalne hrvatske države polako je preuzimala svoju strukturu i oblik. Usprkos teškim uvjetima u kojima je stvarana Republika Hrvatska, tijekom nepune dvije godine napravljen je značajan iskorak u duhu suvremene politike i demokratskog razvoja. Svi događaji koji su se odvijali tijekom 1990. i 1991. godine rezultirali su težnjom Hrvata za vlastitom državom. Odluka o budućnosti Republike Hrvatske kao samostalne i neovisne države, provodila se kroz referendum kojeg je Vrhovno državno vijeće

¹⁷⁹ „Otvoreno pismo mještana Trebarjeva Desnog“, *Jedinstvo* (Sisak), 25.04.1991., 6.

¹⁸⁰ Nazor i Pušek 2018: 85.

¹⁸¹ Nazor 2007: 64-65.; Nazor i Pušek 2018: 85.

¹⁸² Nazor i Pušek 2018: 85.

¹⁸³ Ž. MALJEVAC, „Igre oko zastave“, *Jedinstvo* (Sisak), 02.05.1991., 2.

¹⁸⁴ „Stavovi jasni i nedvosmisleni“, *Jedinstvo* (Sisak), 02.05.1991., 2.

¹⁸⁵ Ž. MALJEVAC, „Pokušaj rušenja Hrvatske“, *Jedinstvo* (Sisak), 02.05.1991., 3.

predodredilo za 19. svibanj 1991. godine.¹⁸⁶ Sama odluka o raspisivanju referenduma donesena je 25. travnja.¹⁸⁷ Tjednik „Jedinstvo“ nije propustio priliku ispitati građane za njihovo mišljenje na temu raspisivanja referenduma za hrvatsku samostalnost. U broju 2183 sisačkog tjednika, pod naslovom „Sisak će braniti Hrvatsku“, napisan je članak prosvjednog skupa u Sisku na kojem se okupilo 2500 građana te je dana potpora hrvatskom Vrhovništvu i predsjedniku Tuđmanu, a osuđen je „velikosrpski i četnički teror“.¹⁸⁸ Ističe se, također, i naslov lokalnog karaktera „Autobus narodnog nemira“, u kojem se okrivljuje gradsko poduzeće „Autopromet“ za prijevoz Srba iz općine Sisak na jedan od srpskih mitinga.¹⁸⁹ Rastresito ponašanje pobunjenih Srba na hrvatskom tlu dovodilo je do potrebe smirivanja situacije putem demokratskih metoda, a samim time, Hrvatska se uzdizala u međunarodnoj zajednici (primjer je ranije naveden događaj prijetnje oružanog sukoba sa kraja siječnja 1991. godine). Prethodni događaji najavljenom referendumu bili su sastanci predsjednika svih šest republika¹⁹⁰ te su se održali ključni sastanci predsjednika Srbije, Slobodana Miloševića, i Hrvatske, dr. Franje Tuđmana.¹⁹¹ Nakon oba sastanka, u Tikvešu i Karađorđevu,¹⁹² donesen za zaključak o raspisivanju referenduma, a na odluku su dodano utjecali događaji u dijelovima Hrvatske. U najavi referenduma, „Jedinstvo“ je izvještavalo javnost o samom referendumu, načinu provođenja te svim dodatnim informacijama oko izlaska na glasačka mjesta. Iz tog razloga, u broju tjednika od 19. svibnja, na naslovnoj stranici isticao se naslov „Budućnost Hrvatske u rukama građana“¹⁹³. U istom broju, prepoznaju se elementi prohrvatske orijentacije autora istog članka, a razlog tome pronalazi se u sljedećem navođenju kako je plavi listić za samostalnu i suverenu Hrvatsku, a crveni za Hrvatsku kakvu žele Srbija i Crna Gora.¹⁹⁴ Sam referendum za samostalnu Republiku Hrvatsku proveden je i održan 19. svibnja 1991. godine te se za neovisnost Republike Hrvatske opredijelilo 94% glasača, dok se 92% glasača opredijelilo protiv ostanka Hrvatske u Jugoslaviji.¹⁹⁵ Što se tiče općine Sisak i postupanja sa provedbom referenduma, „Jedinstvo“ donosi članak kako su se stanovnici općine Sisak opredijelili za samostalnu i suverenu hrvatsku državu, a referendumu je

¹⁸⁶ Gajdek 2008: 70.; Nazor 2011: 68.

¹⁸⁷ Gajdek 2008: 69.

¹⁸⁸ Željko MALJEVAC, „Sisak će braniti Hrvatsku“, *Jedinstvo* (Sisak), 09.05.1991., 11-13.

¹⁸⁹ M.M., „Autobus narodnog nemira“, *Jedinstvo* (Sisak), 09.05.1991., 11.

¹⁹⁰ Nazor 2007: 58.

¹⁹¹ Nazor i Pušek 2018: 88.

¹⁹² *Isto*.

¹⁹³ „Budućnost Hrvatske u rukama građana“, *Jedinstvo* (Sisak), 16.05.1991., naslovna.

¹⁹⁴ *Isto*.

¹⁹⁵ Nazor 2007: 70.; Nazor 2011: 68.

pristupilo 80,60% stanovnika.¹⁹⁶ No, referendum u sisačkoj općini nije proveden bez izgređa. Glasovanje nije provedeno u 14 mjesnih zajednica sa većinskim srpskim stanovništvom.¹⁹⁷ Tijekom trajanja referenduma, u razdoblju 11.-18. svibnja, na području sisačke i okolnih općina, proveden je novi referendum pobunjenih Srba.¹⁹⁸ Cilj novog srpskog referenduma bio je odvajanje nekih dijelova Siska u mjesnu zajednicu Željezara, koju su svojatali pobunjeni Srbi.¹⁹⁹

Nadalje, Sabor Republike Hrvatske održao je zasjedanja u rasponu 18.-25. lipnja 1991. godine²⁰⁰ sa ciljem promjene Ustava Republike Hrvatske i pojedinih zakona kako bi Hrvatska postala samostalna, suverena i neovisna država u punom smislu. Dana 25. lipnja, na temelju državnog akta o razdruživanju, referendumске odluke stanovnika Republike Hrvatske od 19. svibnja 1991. godine te članka 140. Ustava Republike Hrvatske, Sabor Republike Hrvatske usvojio je „Deklaraciju o uspostavi suverene i samostalne Republike Hrvatske“ i „Ustavnu odluku o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske“ te je, uz još nekoliko usvojenih odluka, Republika Hrvatska postala samostalna republika.²⁰¹ Pod naslovom „Samostalna Hrvatska“, tjednik „Jedinstvo“ prenio je vijest o svečanoj sjednici hrvatskog Sabora te značenju povijesnih odluka koje su usvojene 25. lipnja.²⁰² Sisački tjednik u razdoblju od 19. svibnja do 25. lipnja 1991. godine uglavnom je prenosio informacije o političkim borbama i težnjama Republike Hrvatske za samostalnosti. Također, pri pisanju članaka o Hrvatskoj, sve se više pojavljuju prohrvatski motivi. Iz tog razloga, ove lokalne sisačke novine se, djelomično, odmiču od svog statusa „neutralnog glasila“. Takav zaključak pronalazi se u primjerima stalnog objavljivanja članaka o Stjepanu Radiću, objavljivanju članaka o promjenama imena ulica (odnosno odmicanje od jugoslavenskih imena ulica), proslava prve godišnjice Dana državnosti uz svetu misu i sl.²⁰³

Republika Slovenija proglasila je svoju samostalnost istog dana kada i Republika Hrvatska, nakon čega je 7. srpnja 1991. održan sastanak na Brijunima.²⁰⁴ Sastanku su prisustvovali predstavnici međunarodne zajednice te su obje države morale odgoditi

¹⁹⁶ Gajdek 2008: 73.; Željko MALJEVAC, „Siščani za samostalnu i suverenu Hrvatsku“, *Jedinstvo* (Sisak), 23.05.1991., naslovna, 3.

¹⁹⁷ *Isto*.

¹⁹⁸ Gajdek 2008: 73.; Željko MALJEVAC, „Zašto SDS prisvaja Željezaru Sisak“, *Jedinstvo* (Sisak), 23.05.1991., 2.

¹⁹⁹ *Isto*.

²⁰⁰ Nazor i Pušek 2018: 93.

²⁰¹ Gajdek 2008: 80.; Nazor 2011: 69.

²⁰² „Samostalna Hrvatska“, *Jedinstvo* (Sisak), 27.06.1991., naslovna.

²⁰³ Odnosi se na brojeve tjednika „Jedinstvo“ 2186 (30.05.1991.), 2187 (06.06.1991.), 2188 (13.06.1991.)

²⁰⁴ Nazor 2011: 69.

proglašenje svoje samostalnosti na razdoblje od tri mjeseca.²⁰⁵ Tom prilikom, prihvaćen je tromjesečni moratorij na odluku o samostalnosti Hrvatske i Slovenije²⁰⁶, a sam „Brijunski sporazum“ je bio usvojen od strane Predsjedništva SFRJ 12. srpnja²⁰⁷.

Nadalje, pobunjeni Srbi na području Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, odnosno njihova protuustavno izabrana „Skupština“, usvojila je „Odluku o položaju srpskog naroda iz Slavonije, Baranje i zapadnog Srema u jugoslavenskoj državnoj zajednici“.²⁰⁸ Takvo postupanje bila je svojevrsna reakcija na proglašenje hrvatske samostalnosti u svrhu zaštite vlastitih interesa. Spomenuta odluka je i dalje bila smatrana protuustavnom, a samim time nevažećom. Proglašenje hrvatske neovisnosti bila je stalna tema izvješća JNA. Samim time, napisana su izvješća od strane Komande 5. vojne oblasti o rješavanju političke krize u Jugoslaviji i upozorenja protiv provokativnih radnji protiv JNA.²⁰⁹ Ističe se i izvješće s područja Knina od 25. lipnja, izdano od strane Komande 9. korpusa OS SFRJ, u kojem se navode „mogući pravci napadi na SAO Krajinu“.²¹⁰

3.3 UVOD U ORUŽANE SUKOB I POČETAK AGRESIJE NA HRVATSKU

Usljed događaja proglašenja Republike Hrvatske i Republike Slovenije kao samostalnih država 25. lipnja 1991. godine, započeli su oružani sukobi na dvije strane: Rat u Sloveniji (27. lipnja – 6. srpnja)²¹¹ i rat na Banovini. U broju 2190 „Jedinstvo“ je objavilo članke koji su se odnosili na ponašanje srpskog stanovništva pod prijetnjom izbijanja oružanog sukoba na području Hrvatske Kostajnice i Dvora na Uni.²¹² Ističe se napad „krajiške milicije“ na uspostavljenju policijsku stanicu u Kozibrodu, u blizini Dvora na Uni, u kojoj su djelovali hrvatski redarstvenici.²¹³ Napad na stanicu označio je i okupaciju Dvora na Uni 25. lipnja 1991. godine od strane oružanih snaga pobunjenih Srba.²¹⁴ Dan nakon proglašenja samostalne Republike Hrvatske 26. lipnja, dogodio se rasplet situacije koji je označio početak rata na Banovini. Oružani sastavi pobunjenih Srba s Banovine te specijalne srpske snage

²⁰⁵ *Isto.*

²⁰⁶ Nazor 2007: 88.

²⁰⁷ Nazor i Pušek 2018: 114.

²⁰⁸ Nazor 2007: 80.

²⁰⁹ Rupić 2007: 157-163, 163-166.

²¹⁰ Rupić 2007: 163.

²¹¹ Nazor i Pušek 2018: 111.

²¹² Ž.M., „Postaja ostaje“, *Jedinstvo* (Sisak), 27.06.1991., 2.

²¹³ Ž.M., „Brižljivo planirana teroristička akcija“, *Jedinstvo* (Sisak), 27.06.1991., 2.

²¹⁴ Gajdek 2008: 86.

„Milicije SAO Krajine“ pod vodstvom Dragana Vasiljkovića²¹⁵, izvršili su napad na policijsku postaju u Glini u kojoj su se nalazili hrvatski policajci.²¹⁶ Snage pobunjenih Srba najprije su napale policijsku patrolu policijsku patrolu u blizini Topuskog, a zatim i stanicu policije u Glini u kojoj se tada nalazilo 15 pripadnika hrvatske policije.²¹⁷ Sam sukob odvio se u gradskom parku, u blizini zgrade policije.²¹⁸ Smrtno je stradao Tomislav Rom, prvi smrtno stradali hrvatski branitelj na Banovini.²¹⁹ O stradavanju Tomislava Roma, a i samoj kompleksnosti situacije na Banovini, Marijan Gašljević zapisao je: „U mom rodnom Viduševcu pale su prve žrtve. Tomislav, vršnjak i prijatelj mog brata, na pragu života koji je ugašen na Glinskoj ulici od ruke čovjeka nebrojeno puta ugošćenog u njegovu dvorištu.“²²⁰ Pomoć napadnutim redarstvenicima nije stigla na vrijeme jer su im put prepriječile motorizirane jedinice JNA, koje su prema već predvidljivom i ugovorenom scenariju stvorile vrstu „tampon zone“ na potezu Petrinja – Glina.²²¹ U sisačkom „Jedinstvu“, na naslovnoj stranici broja 2191 isticao se naslov „Krvavo glinsko jutro“²²², popraćeno naslovima „Policijska stanica – početna meta“²²³ te „Stanje nakon 24 sata“, u kojem se javnost obavijestilo o tijeku mirovnih pregovora održanih 27. lipnja u Glini²²⁴. Nadalje, što se tiče glinskih događaja i početka rata na Banovini, sama akcija pobunjenih Srba planski je organiziran pothvat kojem je zapovijedao Dragan Vasiljković, poznatiji pod pseudonimom „kapetan Dragan“²²⁵. Sama oružani pothvat nije bio usmjeren samo na Glinu, već i na cijelo područje Banovine koje je protuustavno svojatala Krajina. Istog dana, u hrvatskom Pounju stradali su hrvatski policajci u selu Struga Banska, seoska zajednica koji je bila pretežito naseljena hrvatskim stanovništvom.²²⁶ Dodatna potvrda o „kapetanu Draganu“ kao čelnoj osobi napada pronalazi se u „Izvješću Dragana Vasiljkovića SUP-u SAO Krajine o miniranju hrvatskih kuća u Glini nakon što su paravojne postrojbe i JNA zauzele Glinu“.²²⁷ U potpisanoj ispovijesti Čedomira Stefanovića, koju u svom djelu „Vojska Krajine u Pounju i na Banovini“ donosi Ilica Orkan Pandža, navedeno je kako je njegov sin poginuo 26. lipnja 1991. godine

²¹⁵ Gajdek 2008: 87.

²¹⁶ Gajdek 2008: 90-91.

²¹⁷ Isto.

²¹⁸ Isto.

²¹⁹ Isto.

²²⁰ Gračanin i Nazor 2009: 106.

²²¹ Gajdek 2008: 92.; Nazor 2011: 78.

²²² „Krvavo glinsko jutro“, *Jedinstvo* (Sisak), 29.06.1991., naslovna.

²²³ „Policijska stanica – početna meta“, *Jedinstvo* (Sisak), 29.06.1991., 2.

²²⁴ „Stanje nakon 24 sata“, *Jedinstvo* (Sisak), 29.06.1991., 3.

²²⁵ Pandža 2012: 8.

²²⁶ Pandža 2012: 8-9.

²²⁷ Rupiće 2007: 180.

tijekom napad na Policijsku postaju u Glini.²²⁸ „Jedinstvo“ je prinijelo vijesti u, spomenutom, članku „Policijska stanica – početna meta“ kako je „jedan terorista poginuo“.²²⁹ Prema izjavi Čedomira Stefanovića, saznaje se kako je to bio Dragiša Stefanović.²³⁰ Događaji u lipnju 1991. godine bili su najava otvorene agresije Srbije i Crne Gore, uz potporu i sudjelovanje JNA, a oružani sukobi su se nastavili kroz srpanj 1991. godine.²³¹ Izdanje „Jedinstva“ od 4. srpnja sadrži naslov „Terorizam nesmanjenom žestinom“, u kojem je načelnik Policijske uprave Sisak Đuro Brodarac iznesao činjenice kako su se napadi pobunjenih Srba nastavili te kako je vršen teror na civilima (primjer zločina nad civilima donosi „Jedinstvo“ pod naslovom „Žrtva četničkog bezumlja“)²³².²³³ U istom broju, sisački tjednik vraća rubriku sa kronološkim slijedom događaja naziva „Nemirne banijske noći“²³⁴. Kronologija je sastavljena od tek nekoliko dana, ali je naveden povećani broj događaja koji se zbio u tom vremenskom razdoblju na području sisačke i okolnih općina, a obuhvaća događaje od postavljanja eksploziva do ranjavanja hrvatskih redarstvenika.²³⁵

U tom kontekstu, od sredine srpnja 1991. godine lokalni oružani sukobi i razmjena paljbe postala je svakodnevica.²³⁶ Iako je hrvatsko političko vodstvo pokušalo izbjeći oružani sukob sa JNA, napadi pobunjenih Srba i događaji koji su se zbili tijekom 1990. i 1991. godine doveli su do početka otvorenog oružanog sukoba.²³⁷ U broju „Jedinstva“ od 11. srpnja naveden je članak „Fronta terorizma“, koji je svojevrsan komentar na ratna zbivanja na Banovini. U istom članku navedeno je kako je trenutna linija bojišnice na Banovini, odnosno „fronta“, Bjelnik – Blinja – Hrvatska Kostajnica – Dvor na Uni.²³⁸ Na isti dan, pod naslovom „Siščani – bez panike“, naveden je popis skloništa i podrumskih zaklona u slučaju zračnog napada JNA.²³⁹ Što se tiče rasporeda prvih hrvatskih oružanih snaga na Banovini i osiguranja područja pod hrvatskom kontrolom, prvi su bili redarstvene i specijalne snage policije, potom dobrovoljci iz Zbora narodne garde (ZNG) te dragovoljci 57. samostalnog bataljuna Sisak (57. samb Sisak).²⁴⁰ U sljedećem izdanju „Jedinstvo“ je objavilo članke „Rat

²²⁸ Pandža 2012: 7, 13-37.

²²⁹ „Policijska stanica – početna meta“, *Jedinstvo* (Sisak), 29.06.1991., 2.

²³⁰ Pandža 2012: 7.

²³¹ Nazor 2011: 84.

²³² Ž.M., „Žrtva četničkog bezumlja“, *Jedinstvo* (Sisak), 11.07.1991., 5.

²³³ Ž. MALJEVAC, „Terorizam nesmanjenom žestinom“, *Jedinstvo* (Sisak), 04.07.1991., 3.

²³⁴ Julije KATANČEVIĆ, „Nemirne banijske noći“, *Jedinstvo* (Sisak), 04.07.1991., 5.

²³⁵ *Isto*.

²³⁶ Nazor 2011: 84.

²³⁷ Nazor i Pušek 2018: 119.

²³⁸ „Fronta terorizma“, *Jedinstvo* (Sisak), 11.07.1991., 4.

²³⁹ Davorka BAŠIĆ, „Siščani – bez panike“, *Jedinstvo* (Sisak), 11.07.1991., 8-9.

²⁴⁰ Gajdek 2008: 94.

na Baniji“, u kojem se donose vijesti o prvom većem izbjegličkom valu Hrvata²⁴¹, te „MUP-ovci i gardisti brane hrvatska sela“, u kojem su navedena zbivanja u selima na rubnim dijelovima teritorija koja su pod hrvatskom kontrolom, a graniče sa ilegalno prisvojenim krajiškim dijelom²⁴². Prvi navedeni članak povezuje se sa komentarom Ivana Bobetka: „*Jučer su počeli napadi protiv civila. Napadani su minobacačkom vatrom...*“²⁴³ Rat na području Banovine tijekom srpnja 1991. godine bio je u punom zamahu, kao i u ostalim dijelovima Republike Hrvatske. Na samom kraju srpnja 1991. godine, u selu Zamlača kod Dvora na Uni, mučeni su i ubijeni hrvatski redarstvenici i civilno stanovništvo od strane oružanih jedinica pobunjenih Srba.²⁴⁴ Zločinački pothvat „srbo – četničkih“ postrojbi, pomognutih od strane JNA, dogodio se i 1. kolovoza u Dalju, a zatim u Aljmašu i Erdutu.²⁴⁵ Tada je na području zapadne Slavonije počinjen zločin na hrvatskim braniteljima, dok je civilno stanovništvo protjerano.²⁴⁶ Zbog ratnih događaja na Banovini, „Jedinstvo“ se nije bavilo pretjerano političkim temama.

Predsjednik hrvatskog Sabora Žarko Domljan podnio je predložak smirivanja krize na području Republike Hrvatske putem donošenja zakona o pravima nacionalnih manjina, oslovljen „Povelja o pravima Srba i drugih nacionalnosti u Republici Hrvatskoj“.²⁴⁷ Također, osnovana je i radna skupina u tu svrhu, ali politički predstavnici Srba u Hrvatskoj odbacili su povelju i ideju.²⁴⁸ „Jedinstvo“ u broju od 1. kolovoza 1991., objavilo je članke koji se izravno odnose na približavanje oružanih sukoba i rata samoj općini Sisak. Neki od naslova koji se ističu su „Genocid na hrvatskim narodnom“²⁴⁹ te „Teroristi napadaju Sunju“²⁵⁰. Tjednik ponovno uvodi kronologiju događaja pod imenom „Ratna kronika sisačko – banijske regije“²⁵¹, a upravo takva lenta događaja zadržana je u i narednim brojevima sisačkog tjednika. Naslov „Četnici žele napasati Petrinju“ još je jedan od zanimljivih naslova u istom broju sisačkog tjednika.²⁵² Naime, u članku je navedeno kako njemački novinari Peter Wust i

²⁴¹ „Rat na Baniji“, *Jedinstvo* (Sisak), 18.07.1991., naslovna.

²⁴² Ž. MALJEVAC, „MUP-ovci i gardisti brane hrvatska sela“, *Jedinstvo* (Sisak), 18.07.1991., 3.

²⁴³ Ivan BOBETKO, „To je zločin protiv civila“, *Jedinstvo* (Sisak), 18.07.1991., 3.

²⁴⁴ J.K., „POKOLJ NA BANIJU“, *Jedinstvo* (Sisak), 01.08.1991., naslovna.; J.K., „Masakr žena, djece, staraca“, *Jedinstvo* (Sisak), 01.08.1991., 5.; Nazor i Pušek 2018: 120.; Rupić 2007: 197-199.

²⁴⁵ Nazor i Pušek 2018: 120.

²⁴⁶ *Isto*.

²⁴⁷ Nazor 2011: 85.

²⁴⁸ Nazor 2011: 85-86.

²⁴⁹ Ž. MALJEVAC, „Genocid na hrvatskim narodom“, *Jedinstvo* (Sisak), 01.08.1991., 2.

²⁵⁰ Ž. MALJEVAC, „Teroristi napadaju Sunju“, *Jedinstvo* (Sisak), 01.08.1991., 3.

²⁵¹ „Sisačko – banijska ratna kronika“, *Jedinstvo* (Sisak), 01.08.1991., 4-5.

²⁵² D. CETIN, „Četnici žele napasti Petrinju“, *Jedinstvo* (Sisak), 01.08.1991., 7.

Vlater Virnweber smatraju kako je plan četnika napad na Petrinju.²⁵³ Ispostavilo se kako su prognoze bile točne jer su srpske paravojne formacije, uz pomoć JNA stacioniranu u dvije petrinjske vojarne, u nekoliko narednih tjedana napale Petrinju i okolne zajednice. Sisački tjednik u izdanju od 18. srpnja, u rubrici „Sisačko – banijska ratna kronika, navodi kako su se sredinom srpnja vodili oružani sukobi u blizini grada Petrinje, prilikom kojih je intervenirala JNA te je stvarala „tampon zone“.²⁵⁴ JNA je u potpunosti radila za interese Srba u Hrvatskoj²⁵⁵ te su se, postepeno, iz nje „... formirane tri vojske: Vojska Savezne Republike Jugoslavije, Vojska Republike Srpske i Vojska Republike Srpske Krajine“.²⁵⁶ O suradnji JNA sa pobunjenim srpskim stanovništvom, „Jedinstvo“ objavljuje članak u broju od 22. kolovoza, naslovljen „Jedinstveni agresor“.²⁵⁷

Teška ratna situacija u Republici Hrvatskoj zahtijevala je ustrojavanje zajedničkog, koordiniranog, obrambenog djelovanja. Stvaranje takvog obrambenog sustava proizašlo je iz sjednice Vrhovnog državnog vijeća 16. srpnja 1991., a istog dana donesena je odluka o uspostavi zapovjedništva na pet područja Republike Hrvatske u kojima su se odvijala vojna djelovanja.²⁵⁸ Tada je ustrojeno i zapovjedništvo za područje Banovine i Korduna, a za zapovjednika banijskog područja postavljen je general u mirovini Janko Bobetko.²⁵⁹ Idućeg dana, 17. srpnja, zapovjedništvo je primilo prve zadatke vojnog karaktera.²⁶⁰

3.4 DOMOVINSKI RAT – BORBA HRVATSKE ZA SAMOSTALNOST

Iako su sukobi na cjelokupnom području Republike Hrvatske bili u punom zamahu, jesen 1991. godine postat će prekretnica u oružanoj borbi za hrvatsku samostalnost. Tijekom ljeta 1991. godine, uz zapovjedništvo za Banovinu i Kordun, organiziran je i „Krizni štab sa Baniju, Posavinu i Moslavinu“ na čelu sa Ivanom Bobetkom.²⁶¹ Na području Banovine, sa naglaskom na sisačku i petrinjsku općinu, radilo se na uspostavi linija obrane te raspoređivanju hrvatskih branitelja i redarstvenika na liniju bojišta.²⁶² Tijekom kolovoza, rat je zahvatio sve dijelove Hrvatske na kojima obitava veći udio srpskog stanovništva. Primjeri

²⁵³ Isto.

²⁵⁴ „Sisačko – banijska ratna kronika“, *Jedinstvo* (Sisak), 18.07.1991., 4-5.

²⁵⁵ *Nazor* 2011: 86.; *Nazor* i Pušek 2018: 126.

²⁵⁶ *Nazor* 2011: 87.

²⁵⁷ V. PAJTLAR, „Jedinstveni agresor“, *Jedinstvo* (Sisak), 22.08.1991., 3.

²⁵⁸ Gajdek 2008: 108-109.

²⁵⁹ Isto.

²⁶⁰ Isto.

²⁶¹ Željko MALJEVAC, „MUP i garda u protunapadu“, *Jedinstvo* (Sisak), 08.08.1991., 3.

²⁶² Isto.

stradavanja i sukoba na Banovini i u istočnoj Slavoniji već su navedeni, a potvrda ratnih sukoba u Dalmaciji pronalazi se u „Operativnom dnevnom izvješću Štaba TO zapovjedniku TO tzv. „SAO Krajine“ o sukobima na području Obrovca, Benkovca, Drniša i Vrginmosta“²⁶³ te u „Izvješće Komande garnizona Zadar o antiarmijskom raspoloženju te stanju u Zadru i okolici“²⁶⁴. Što se tiče događaja na području Banovine, u kronološkoj rubrici „Jedinstvo“ prenosi vijest kako je 31. srpnja 1991. iseljena Hrvatska Kostajnica, da bi 2. kolovoza grad bio oslobođen od strane snaga MUP-a.²⁶⁵ Iako je „Jedinstvo“ općenito navelo snage MUP-a RH kao kostajničke osloboditelje, to je zapravo bila hrvatska vojna jedinica „Tigrovi“, a građani Hrvatske Kostajnice u se vratili u svoje domove nakon 6. kolovoza 1991.²⁶⁶ Podatak o povratku stanovnika u Hrvatskoj Kostajnicu „Jedinstvo“ nije navelo. Naslovna stranica broja „Jedinstva“ 2196 od 15. kolovoza 1991. bila je prekrivena natpisima zaključaka Radne grupe za nadzor prekida vatre u Hrvatskoj, koju je osnovalo Predsjedništvo SFRJ.²⁶⁷ Radna grupa je 13. kolovoza odradila sastanak, nakon kojeg su iznesli zaključke sa manjim značajem za samu Republiku Hrvatsku. Među zaključcima, ističe se: „... da se na području sjeverne Dalmacije, Kninske krajine i Like uglavnom poštuje Odluka Predsjedništva SFRJ o apsolutnom i neodložnom prekidu vatre, što nije slučaj na teritoriju Banije i Korduna...“²⁶⁸ Ovaj zaključak dolazi u kontradiktornost sa, otprije, navedenim izvješćem od 2. kolovoza 1991.²⁶⁹ U prilog zaključku ne ide ni „Dnevno operativno izvješće“ iz Benkovca od 13. kolovoza, u kojem je navedeno „... da se hitno krene u raščišćivanje područja od hrvatskih snaga“²⁷⁰. Nastavak spomenutog članka nalazi se pod naslovom „JNA PUNA PRIJETNJI“, u kojem je na navedeno kako je 15. kolovoz posljednji datum za rješavanje jugoslavenske političke krize.²⁷¹ Iz članka se izdvaja navođenje mogućih pravaca vojnog napada JNA na Republiku Hrvatsku: Iz Slavonije na Osijek te iz Bosne i Hercegovine (BiH) na pravac Karlovac – Sisak – Zagreb.²⁷² Sisak i susjedne općine je 12. kolovoza 1991. godine posjetio američki kongresmen Dan Rohrabacher.²⁷³ Tom prilikom, Rohrabacher je osudio terorističko djelovanje pobunjenih Srba na području Hrvatske te je izjavio: „*Željeli bismo uspostaviti mir na ovom području, a*

²⁶³ Rupić 2007: 224-225.

²⁶⁴ Rupić 2007: 233-234.

²⁶⁵ „Ratna kronika sisačko – banijske regije, srpanj – kolovoz 1991.“, *Jedinstvo* (Sisak), 08.08.1991., 4-5.

²⁶⁶ Kovačević 2007: 121.

²⁶⁷ „Zaključci Radne grupe za nadzor prekida vatre u Hrvatskoj“, *Jedinstvo* (Sisak), 15.08.1991., naslovna.

²⁶⁸ *Isto*.

²⁶⁹ Rupić 2007: 224-225.

²⁷⁰ Rupić 2007: 236.

²⁷¹ „JNA PUNA PRIJETNJI“, *Jedinstvo* (Sisak), 15.08.1991., 2.

²⁷² *Isto*.

²⁷³ Ž. MALJEVAC, „Žele mir u Hrvatskoj“, *Jedinstvo* (Sisak), 15.08.1991., 3.

prvi korak prema mirnom rješenju je da ljudi više ne stradavaju od terorizma.²⁷⁴ Sukladno tome, američka politika uspostave mira i mirovnog rješavanja jugoslavenske krize i dalje je bila glavna poruka američkih političkih predstavnika. Nekoliko dana prije dolaska američkog političara Rohrabachera, područje Banovine i sisačke općine posjetio je Bernard Stacy, potpredsjednik komisije za vanjsku politiku Narodne skupštine Francuske²⁷⁵. U članku je naveden Stacyjev iskaz kako Hrvati smatraju da je neophodno prisustvo svjetskih i europskih posrednika, dok sa Srbima nije imao prilike razgovarati.²⁷⁶ Na idućim stranicama istog broja „Jedinstva“ objavljen je članak „Kostajnica – živi novi život“, u kojem je dan opis Hrvatske Kostajnice nakon oružanih sukoba te općeg stanja grada.²⁷⁷ Prema kraju kolovoza 1991. godine, kada se po cijelom području Republike Hrvatske događaju oružani sukobi, općinu Sisak je posjetio drugi sekretar američke ambasade Eugene Young.²⁷⁸ Naglasak posjeta je stavljen na jače informiranje o događajima na Banovini, ali u cijeloj Hrvatskoj.²⁷⁹ Putem jačanja informiranja i širenja vijesti, političko vodstvo Hrvatske htjelo je sve više internacionalizirati sukobe na hrvatskom području. No, rad na poboljšanju informiranja za područje sisačke općine, okolnih općina i mjesnih zajednica koji se odnose na ratna zbivanja na tom području, započeto je još početkom kolovoza 1991. godine.²⁸⁰ Nakon odredbe Sabora Republike Hrvatske o pojačavanju informiranja, osnovan je Međunarodni ratni press – centar Regionalnog kriznog štaba za Posavinu, Moslavinu i Banovinu.²⁸¹ Također, nakon sastanka glavnog urednika sisačkog tjednika „Jedinstvo“ Đure Gajdeka i Ivana Bobetka, tada u ulozi predsjednika Regionalnog kriznog štaba za Moslavinu, Posavinu i Banovinu, zgrada sjedišta „Jedinstva“ preuzela je ulogu međunarodnog ratnog press-centra.²⁸² Jednako tako, Bobetko je ostvario dogovor sa Đurom Brodarcem, tadašnjim načelnikom sisačke policije, te je sisačka policija započela sa objavljivanjem Informativnog biltena Ratnog press-centra, koji je nastao na temelju dnevnih policijskih izvješća službenih osoba.²⁸³

Nadalje, „Jedinstvo“ u broju 2199 objavljuje članak „Raskomadati teritorij Republike“, u kojem je navedeno kako se na hrvatskom području otvorila nova linija

²⁷⁴ Isto.

²⁷⁵ Ž.M., „Hrvatska za međunarodne mirovne snage“, *Jedinstvo* (Sisak), 15.08.1991., 3.

²⁷⁶ Isto.

²⁷⁷ Željko MALJEVAC, „Kostajnica – živi novi život“, *Jedinstvo* (Sisak), 15.08.1991., 6.

²⁷⁸ Ž.M., „Hrvatska za međunarodne mirovne snage“, *Jedinstvo* (Sisak), 15.08.1991., 3.

²⁷⁹ Isto.

²⁸⁰ Gajdek 2008: 136.

²⁸¹ Isto.

²⁸² Isto.

²⁸³ Gajdek 2008: 137.

bojišnice Zapadna Slavonija (Daruvar, Grubišno Polje, Pakrac, Virovitica,...).²⁸⁴ Prijašnje otvorene linije bojišnica bile su: Banovina i Kordun, Dalmacija te Slavonija i Baranja.²⁸⁵ Otvaranje četvrte linije bojišnice negativno je išlo na ruku hrvatskom političkom i vojnom vodstvu. Prve linije obrane održavane su taktičkim povlačenjem u naselja s hrvatskim stanovništvom te zadržavanje i smanjenje učinka napredovanja pobunjenih Srba i JNA. Primjer takvog načina vojne taktike vidljiv je po načinu djelovanja hrvatskih branitelja na području Banovine.²⁸⁶ S obzirom da je „Jedinstvo“ i dalje bilo zauzimalo položaj „neutralnog“ glasila, putem sisačkog tjednika objavljena su zahtijevanja koja su se odnosila na povratka ročnika iz JNA. Jedan od takvih primjera pronalazi se pod naslovom „Neće služiti u zločinačkoj vojsci“²⁸⁷, a tema se pojavljivala u izdanju ovog tjednika u nekoliko navrata tijekom 1991. godine. Što se tiče vojne situacija u većini općina na Banovini, seoske zajednice na području općine Sisak pronašle su se na linijama oružanih sukoba²⁸⁸. Petrinja se i sama pronašla na udaru, a ne samo sela i zajednice koje se nalazile na petrinjskom području. Tom prilikom, JNA je izvršila napad na zgradu policije u Petrinji, a informacije o napadu prenijelo je „Jedinstvo“²⁸⁹. O teškoj situaciji u Petrinji građane je obavijestio Krizni štab općine Petrinje.²⁹⁰ Kraj kolovoza 1991. godine obilježen je još jednim diplomatskim posjetom velike važnosti za sisačku općinu i Republiku Hrvatsku, kada je područje Siska posjetio Jean Francois Deniau, potpredsjednik komisije za međunarodne odnose francuske Narodne skupštine.²⁹¹ Prilikom posjete Sisku, Deniau je odlučio obići prvu liniju bojišnice nedaleko od Siska, prilikom koje su pobunjeni Srbi zapucali na francuskog diplomatskog predstavnika i novinare koji su se nalazili u njegovoj pratnji.²⁹² Nakon događaja, Deniau je zaključno rekao: „... da svaki narod ima pravo na samoopredjeljenje, pravo da sobom upravlja i odlučuju o svojoj sudbini.“²⁹³ Krajem kolovoza 1991. godine izvršen je prvi protuudar hrvatskih snaga na srpske položaje na sisačkom bojištu.²⁹⁴ Na cjelokupnom području Banovine nastavljali su se oružani sukobi i incidenti, koji su postali dio svakodnevnice.²⁹⁵

²⁸⁴ Julije KATANČEVIĆ, „Raskomadati teritorij Republike“, *Jedinstvo* (Sisak), 22.08.1991., 4.

²⁸⁵ *Isto*.

²⁸⁶ Gajdek 2008: 128-129.

²⁸⁷ Ž. MALJEVAC, „Neće služiti zločinačkoj vojsci“, *Jedinstvo* (Sisak), 29.08.1991., 2.

²⁸⁸ Gajdek 2008: 144.

²⁸⁹ Željko MALJEVAC, „posjet nade i vjere u pobjedu“, *Jedinstvo* (Sisak), 29.08.1991., 3.

²⁹⁰ Krizni štab općine Petrinja, „Svim sredstvima protiv neprijatelja“, *Jedinstvo* (Sisak), 29.08.1991., 2.

²⁹¹ D. BAŠIĆ, „Pravo na samoopredjeljenje“, *Jedinstvo* (Sisak), 29.08.1991., 4.

²⁹² *Isto*.

²⁹³ *Isto*.

²⁹⁴ Gajdek 2008: 143-144.

²⁹⁵ J. KATANČEVIĆ, „Namjere su im jasne“, *Jedinstvo* (Sisak), 29.08.1991., 9.

Rujan 1991. godine označio je najjače sukobe hrvatskih vojnih snaga sa naoružanim srpskim jedinicama i snagama JNA.²⁹⁶ Otvaranje četvrte linije bojišnice dočekano je s visokom dozom spremnosti hrvatskih branitelja. Iako su hrvatski branitelji bili raspoređeni na linijama bojišta, pojavio se problem pomanjkanja naoružanja za obranu Hrvatske. Europska zajednica donesla je odluku o uvođenju embarga na uvoz oružja u Jugoslaviju 5. srpnja 1991. godine, iz razloga velike količine naoružanja koja se već nalazi u Jugoslaviji.²⁹⁷ U rujnu 1991. godine, odnosno 25. rujna, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda (UN) potvrdilo je odluku Europske zajednice o embargu na uvoz oružja u Jugoslaviju naziva „Rezolucija 713“.²⁹⁸ No, hrvatske vojne snage na samom početku rujna 1991. godine, započele su sa djelovanjima usmjerenima na zauzimanje vojarni JNA, koje su se nalazila na teritoriju Republike Hrvatske. Također, većina vojarni nalazila se u središtima općina i većim naseljima, stoga su predstavljale stalnu sigurnosnu prijetnju. Svi navedeni događaji, od informiranja o oružanim sukobima do posjete predstavnika drugih država, pozitivno su djelovali na internacionalizaciju događaja i situacije koja se odvijala u Republici Hrvatskoj. Nakon što je oružani sukob postao neizbježna stvarnost, a Hrvatska na pragu međunarodnog priznanja, započeli su napadi hrvatskih postrojbi na vojarne JNA. Na prostorima sisačke općine, prvo zauzimanje JNA vojarne dogodilo se na samom početku rujna 1991. godine. Vojarna „Barutana“ nalazila se u neposrednoj blizini pogona „Željezara Sisak“, kao i u blizini „Rafinerije nafte Sisak“, a tek nekoliko kilometara od centra grada, čime je predstavljala višestruku opasnost.²⁹⁹ Također, 2. rujna 1991., po prvi put je izvršen topnički udar na Petrinju i Sisak iz vojarni JNA koje su se nalazile u Petrinji.³⁰⁰ Sličan razvoj situacije branitelji su htjeli izbjeći u Sisku, stoga je 3. rujna odlučeno o zauzimanju „Barutane“.³⁰¹ Sama vojarna, koja je većinom služila kao skladište naoružanja, mirnim putem je predana hrvatskim braniteljima 5. rujna, a zauzimanje vojarne simbolično je označeno podizanjem hrvatske zastave unutar dvorišta vojarne.³⁰² Na zauzimanje vojarne „Barutane“, JNA je uzvratila granatiranjem sisačke industrije, a članak o događajima je objavilo „Jedinstvo“ u broju 2202.³⁰³ U istom broju sisačkog tjednika, navedena je teška situacija na području Hrvatske Kostajnice, u kojoj su se tada ponovno vodili oružani sukobi.³⁰⁴ Druga vojarna,

²⁹⁶ Nazor i Pušek 2018: 126.

²⁹⁷ *Isto.*

²⁹⁸ *Isto.*

²⁹⁹ Gajdek 2008: 162.

³⁰⁰ *Isto.*

³⁰¹ Gajdek 2008: 162.; Gračanin i Nazor 2009: 154-156.

³⁰² Gajdek 2008: 162.

³⁰³ „Sisak u ratu“, *Jedinstvo* (Sisak), 12.09.1991., naslovna.

³⁰⁴ Julije KATANČEVIĆ, „Teške borbe oko Hrvatske Kostajnice“, *Jedinstvo* (Sisak), 12.09.1991., 3.

većeg značaja, koja je zauzeta na području sisačke općine bila je radarska baza JNA u Šašnoj Gredi.³⁰⁵ Priprema za zauzimanje vojarne započela je 14. rujna, a završila 16. rujna 1991. godine nakon kraćeg oružanog sukoba hrvatskih branitelja i JNA.³⁰⁶ Istog dana zauzete su sljedeće vojarne JNA: u Gospiću, Perušiću, Prečacu, dvije u Osijeku i četiri u Zagrebu.³⁰⁷ Prva veća vojarna JNA, zauzeta od strane hrvatskih snaga, bila je u Pločama.³⁰⁸ Akcija je bila naslovljena „Zelena ploča – Mala bara“, a započela je sa noći 14./15. rujna 1991. godine.³⁰⁹ Nakon osvajanja vojarne u Pločama, od 20. rujna u njoj djeluje prva ratna luka Hrvatske ratne mornarice.³¹⁰ Na sisačkoj bojišnici, sredinom rujna 1991. godine je djelovao jedan brod i jedan čamac u sastavu Prvog mornaričkog odreda ZNG-a, iz kojih je nastala Hrvatska ratna flotila.³¹¹ Vijesti o osposobljavanju brodova za potrebe ZNG-a prenosi „Jedinstvo“ u izdanju od 26. rujna, pod nazivom „Na okupatora i s rijeke“.³¹² Tijekom rujna 1991. godine, zauzete su gotovo sve vojarne pod kontrolom JNA na području djelovanja 32. korpusa JNA te djelomično na području djelovanja 10. i 13. korpusa.³¹³ Najveći uspjeh osvajanja vojarni JNA bio je zauzimanje vojarne u Varaždinu 22. rujna, koja je imala skladišta u nekoliko većih naselja.³¹⁴ Po zauzeću varaždinske vojarne, veći dio naoružanja je prevezen na prve linije bojišnice, a jedna od takvih je bila kod Siska i Petrinje.³¹⁵

U nastavku rujna 1991. godine, izbijali su oružani sukobi visokog intenziteta na svim linijama bojišnice u Hrvatskoj. Nakon zauzeća vojarni od strane hrvatskih snaga, u Dalmaciji su se vodile bitke za obranu Skradina i Šibenika, poznatim pod nazivom „Rujanski rat“ 26. – 23. rujna 1991. godine.³¹⁶ Na području sisačke i petrinjske općine, kao i kostajničke, vodile su se naporne i iscrpljujuće borbe protiv pobunjenih Srba i JNA. Zapovjednik petrinjskog garnizona Slobodan Tarbuk početkom rujna 1991. godine, zapovjedio je tenkovima JNA uništenje gospodarskih i komunalnih objekata u Petrinji, prilikom čega je stradalo civilno stanovništvo.³¹⁷ Nadalje, u borbe za Petrinju, prema informacijama koje objavilo „Jedinstvo“, uključili su se sastavi JNA: „U isto vrijeme u borbe za Petrinju uključili su se i pješadijski

³⁰⁵ Gajdek 2008: 166.

³⁰⁶ *Isto.*

³⁰⁷ *Isto.*

³⁰⁸ Nazor i Pušek 2018: 129.

³⁰⁹ *Isto.*

³¹⁰ *Isto.*

³¹¹ Gajdek 2008: 192-193.

³¹² Dubravko CETIN, „Na okupatora i s rijeke“, *Jedinstvo* (Sisak), 26.09.1991., 7.

³¹³ Nazor i Pušek 2018: 129.

³¹⁴ Nazor i Pušek 2018: 132.; Rupić 2007: 290.

³¹⁵ Gračanin i Nazor 2009: 158-160.

³¹⁶ *Isto.*

³¹⁷ Ž. MALJEVAC, „Odgovornost za zločine protiv civilnog stanovništva“, *Jedinstvo* (Sisak), 12.09.1991., 2.

sastavi agresorske vojske, no i njima kao i srpskim rezervistima...“.³¹⁸ Hrvatski branitelji povukli su se iz Petrinje 21. rujna 1991. godine.³¹⁹ Tada je Petrinja „pala“. Linija bojišnice prema Petrinji ustalila se iz smjera Siska, odnosno u prigradskom naselju petrinjske općine Mošćenica.³²⁰ Broj „Jedinstva“ 2204, u kojem je objavljen članak o povlačenju branitelja iz Petrinje, prenio je vijesti o korištenju bojnih otrova od strane JNA tijekom petrinjskih sukoba³²¹ te kako je JNA stalno kršila primirje na Banovini granatiranjem Siska i okolnih naselja³²². Dana 12./13. rujna pala je i Hrvatska Kostajnica.³²³ Pod naslovom „Počinje li Europa shvaćati“, u „Jedinstvu“ je izdan članak posjete Visoke delegacije radne zajednice Alpe Jadran te Promatračke misije Europske zajednice u Sisku.³²⁴ Na međunarodnom planu, političko vodstvo Hrvatske aktivno je radilo na dobivanju međunarodnog priznanja, kao potvrdu osamostaljenja, a samim time i potpune legitimacije oružane borbe za samostalnu i neovisnu državu.

Listopad 1991. godine obilježen je novim pomacima Republike Hrvatske na vojnom i političkom planu. Što se tiče razvoja Hrvatske na političkom planu, istekao je tromjesečni moratorij Europske zajednice potpisan „Brijunskim sporazumom“ početkom srpnja 1991. godine.³²⁵ Stoga, političko vodstvo Hrvatske radilo je na proglašenju hrvatske neovisnosti. Dana 7. listopada 1991., tijekom žestokih oružanih borbi za Hrvatsku, JNA je sa svojim zrakoplovima napala Banske dvore u Zagrebu.³²⁶ U trenutku napada, u tijeku je bio sastanak triju političara: Tuđmana³²⁷, Mesića³²⁸ i Markovića³²⁹.³³⁰ Sabor Republike Hrvatske proglasio je Hrvatsku neovisnom državom 8. listopada 1991. godine.³³¹ Donesena je i usvojena „Odluka o odcjepljenju Republike Hrvatske od SFRJ i njezinu osamostaljenju“³³², a tim činom Republika Hrvatska raskinula je sve državnopravne odnose sa SFRJ³³³. Naslovna stranica

³¹⁸ J. KATANČEVIĆ, „Bitka za Petrinju“, *Jedinstvo* (Sisak), 19.09.1991., 3.

³¹⁹ Gajdek 2008: 340-341.

³²⁰ *Isto*.

³²¹ J. KATANČEVIĆ, „Agresor upotrebio i bojne otrove“, *Jedinstvo* (Sisak), 26.09.1991., 3.

³²² J. KATANČEVIĆ, „Puca se i nakon primirja“, *Jedinstvo* (Sisak), 26.09.1991., 3.

³²³ Štefanac 1994: 44-45.

³²⁴ Julije KATANČEVIĆ, „Počinje li Europa shvaćati?“, *Jedinstvo* (Sisak), 03.10.1991., 3.

³²⁵ Nazor i Pušek 2018: 136.

³²⁶ Julije KATANČEVIĆ, „ATENTAT NA PREDsjedNIKA“, *Jedinstvo* (Sisak), 10.10.1991., 3.; Nazor i Pušek 2018: 136.

³²⁷ Tada predsjednika Republike Hrvatske.

³²⁸ Tada predsjednik Predsjedništva SFRJ.

³²⁹ Tada predsjednik Saveznog izvršnog vijeća SFRJ.

³³⁰ Nazor i Pušek 2018: 136.

³³¹ Nazor 2007: 94-95.; Nazor i Pušek 2018: 138.

³³² Nazor 2007: 94.

³³³ Nazor i Pušek 2018: 138.

sisackog tjednika broja 2206 bila je obilježena naslovom „Samostalna država Hrvatska“³³⁴, kao i naslovom „Bombardiranje Siska“³³⁵. Sami naslovi davali su životopisan opis situacije u kojoj se Hrvatska nalazila prema kraju 1991. godine. Također, u istom izdanju tjednika nalazili su sr članci „Čvrsto na putu samostalnosti“³³⁶ te „Na pragu priznanja Hrvatske“³³⁷, u svrhu obilježavanja proglašenja hrvatske neovisnosti. Pitanje stava Europske zajednice prema Republici Hrvatskoj i dalje je ostalo otvorenog karaktera. Iako je Republika Hrvatska proglasila neovisnost te se pri tome pridržavala svih međunarodnih dogovora i sporazuma, Europska zajednica i dalje nije prihvaćala ideju samostalne hrvatske države te se činilo kako se ne odmiče od stava, zajedno sa SAD-om, o očuvanju Jugoslavije. „Jedinstvo“ se pozabavilo tom tematikom u članku naslovljenim „Jugoslavija i stavovi međunarodne politike“, u kojem se polemizira o pitanju „Boji li se Europa novih država?“³³⁸ Redakcija „Jedinstva“ svoj odgovor je dobila 18. listopada 1991. godine, kada je Europska zajednica iznijela prijedlog stvaranja konfederacije, tada već bivših, jugoslavenskih republika.³³⁹ Puni naslov plana Europske zajednice glasio je „Sporazum o općem rješenju jugoslavenske krize“, skraćeno „Carringtonov plan“.³⁴⁰ Plan je odbijen od strane srbijanskog predsjednika Miloševića³⁴¹, u svrhu zadržavanja ideje stvaranja „velike Srbije“. Početkom studenog 1991. godine, Europska zajednica je ponovno predstavila inačicu mirovnog ugovora koji je u svojoj osnovi bio prepravljeni „Carringtonov plan“ mirovni plan.³⁴² Plan je ponovno odbijen od srbijanske strane, a samim time nastavilo se protuustavno djelovanje pobunjenih Srba u Hrvatskoj, kao i oružani napad JNA na Republiku Hrvatsku.³⁴³

Dok se hrvatsko političko vodstvo borilo za međunarodno priznanje Republike Hrvatske, kao i za bolji položaj Hrvatske u okvirima Europske zajednice, jačanje intenziteta oružanih sukoba u Hrvatskoj se nastavio. Vlada demokratskog jedinstva, na čelu sa predsjednikom Tuđmanom, donijela je odluku o preimenovanju „zapovjedništva Zbora narodne garde“ u „Glavni stožer Hrvatske vojske“, na čelu sa generalom – pukovnikom Antonom Tusom.³⁴⁴ Tom odlukom, uspostavljeno je „zapovjedništvo Operativne grupe za

³³⁴ F.K., „Samostalna država Hrvatska“, *Jedinstvo* (Sisak), 10.10.1991., naslovna.

³³⁵ D. BAŠIĆ, „Bombardiranje Siska“, *Jedinstvo* (Sisak), 10.10.1991., naslovna

³³⁶ D.B., „Čvrsto na putu samostalnosti“, *Jedinstvo* (Sisak), 10.10.1991., 3.

³³⁷ Ž.M., „Na pragu priznanja Hrvatske“, *Jedinstvo* (Sisak), 10.10.1991., 3.

³³⁸ Branko HOLCER, „Jugoslavija i stavovi međunarodne politike“, *Jedinstvo* (Sisak), 17.10.1991., 3.

³³⁹ Nazor 2011: 104.; Nazor i Pušek 2018: 144.

³⁴⁰ Nazor i Pušek 2018: 144.

³⁴¹ *Isto.*

³⁴² *Isto.*

³⁴³ *Isto.*

³⁴⁴ Gajdek 2008: 169-170.

Sisak i Baniju“ koje je djelovalo od listopada 1991. do siječnja 1992. godine.³⁴⁵ Prema kronologiji „Jedinstva“, navedeno je kako su vršeni zračni napadi na položaje hrvatskih branitelja u naseljima Nebojan, Letovanić, Mošćenica, Brkiševina i Farkašić.³⁴⁶ U selu Farkašić, nedaleko Pokupskog, izbio je oružani sukob 18. listopada 1991.³⁴⁷ Tijekom sukoba uspješno je zaustavljen prodor neprijateljskih snaga u smjeru Zagreba i Siska. O gubicima u borbama kod Farkašića, krajiška TO Glina je podnijela izvješće zapovjedništvu na Petrovoj gori 19. listopada.³⁴⁸ Također, na isti datum kada je izbio sukob u Farkašiću, dogodili su se napadi na položaje hrvatskih branitelja od strane „okupatorske armije“ na naselja Pračno, Komarevo, Drenčinu i Vurote, kao i na grad Sisak.³⁴⁹ Pod naslovom „Sisački crni petak“, „Jedinstvo“ je objavilo članak u kojem je navedeno kako je to bio najjači napad na Sisak do sada, u trajanju od 10 sati.³⁵⁰ U istom broju objavljen je članak posjeta predsjednika Paneuropske unije Otta von Habsburga Sisku, 17. listopada 1991. godine.³⁵¹ Pod nazivom „Europa još ne shvaća“, Otto von Habsburg je izjavio kako mu je želja dovesti pripadnika Europskog parlamenta u Hrvatsku kako bi vidjeli događaje na terenu.³⁵² Posjet europskog predstavnika visokog ugleda, poput Otta von Habsbuga, podizao je hrvatski položaj u međunarodnoj politici. Pozitivan rast Republike Hrvatske u međunarodnoj politici nastavljen je i dolaskom Promatračke misije Europske zajednice, koja je u Sisak pristigla 28. listopada.³⁵³ Kako prenosi „Jedinstvo“, članovi Promatračke misije su konstatirali, nakon sastanka sa lokalnim političkim i vojnim vodstvom, kako se zalažu za rješavanje sukoba na miran i demokratski primjeren način.³⁵⁴ „Jedinstvo“ prenosi i jedan zanimljiv članak o maloljetniku Antunu Hrvojiću iz Desnog Trebarjeva, koji je bio najmlađi pripadnika ZNG-a te je sudjelovao je u borbama u Bogdanovcima na vukovarskom području.³⁵⁵ Borbe na sisačkoj bojišnici su se nastavile prema kraju listopada 1991. godine, a samim time spriječen je pravac prodora agresora prema Zagrebu.³⁵⁶ Događaji u studenom ostali su obilježeni

³⁴⁵ Gajdek 2008: 169.

³⁴⁶ J. KATANČEVIĆ, „Ratna kronologija sisačko – banijskog ratišta listopad 1991.“, *Jedinstvo* (Sisak), 17.10.1991., 4.

³⁴⁷ Gajdek 2008: 184-185.

³⁴⁸ Rupić 2007: 399.

³⁴⁹ „Sisački crni petak“, *Jedinstvo* (Sisak), 24.10.1991., naslovna.

³⁵⁰ *Isto.*

³⁵¹ Ž. MALJEVAC, „Europa još ne shvaća“, *Jedinstvo* (Sisak), 24.10.1991., 3.

³⁵² *Isto.*

³⁵³ Ž. MALJEVAC, „Okupator krši primirje“, *Jedinstvo* (Sisak), 31.10.1991., 3.

³⁵⁴ *Isto.*

³⁵⁵ Đuro GAJDEK, „Na vukovarskom frontu“, *Jedinstvo* (Sisak), 31.10.1991., 4.

³⁵⁶ Boris SAVIĆ, „POKUPLJE – HRVATSKI BEDEM“, *Jedinstvo* (Sisak), 31.10.1991., 12.

dokumentom, s potpisom dr. Milana Babića, „Odluka Vlade „SAO Krajine“ o općoj mobilizaciji i prelasku na rad u ratnim uvjetima.“³⁵⁷

Početak studenog 1991. godine, Sisak i okolica je ponovno posjećena od strane članova Promatračke misije Europske zajednice. Prilikom posjete 5. studenog 1991., članovi sisačkog Kriznog štaba predložili su stalnu uspostavu centra za promatračku misiju, no ona tada nije bila uzeta u obzir.³⁵⁸ Idući posjet europskih promatrača dogodio se 10. studenog, kada su napravljeni prvi veći pomaci u pregovorima u vezi smirivanja oružanih sukoba na području Banovine.³⁵⁹ Iako sam posjet nije polučio rezultate, napravljeni su iskoraci u stvaranju zona odgovornosti, kao i dogovori o prekidu vatre.³⁶⁰ Govori o mogućnosti prekida sukoba bili su aktualni jer su na pregovorima bili prisutni poslanici JNA.³⁶¹ U istom broju sisačkog tjednika nalazi se naslov „Sunja – posavski Vukovar“, koji opisuje ratna razaranja na području Sunje i okolnih naselja.³⁶² Povučena je paralela Sunja – Vukovar u samom naslovu kako bi se stekao dojam uništenja koja je Sunja doživjela. „Jedinstvo“ je prenosilo vijesti o ratnim zbivanjima u Sunji, kojoj je krajem 1991. godine jedina poveznica sa ostatkom slobodne Hrvatske bila skela preko rijeke Save na sisačko područje.³⁶³ Sisački tjednik, tijekom studenog 1991. godine uglavnom je naglasak stavljao na teme općine Sisak i okolnih naselja, kao i na tematiku mirovnih pregovora koji su se odvijali na sisačkom području. Iz tih razloga, izostalo je prenošenje vijesti o događajima u ostalim dijelovima Republike Hrvatske, ponajviše je nedostajalo prenošenje vijesti o događajima u Vukovaru³⁶⁴. Idući krug pregovora hrvatskih političkih predstavnika sa predstavnicima JNA dogodio se 17. studenog 1991., nedugo nakon jakog razaranja Siska i okolnih naselja 14. studenog.³⁶⁵ Također, područje sisačke općine pretrpjelo je teška razaranja i nekoliko sati nakon mirovnih pregovora sa predstavnicima JNA. U idućem broju tjednika „Jedinstvo“, broju 2213, naslovna stranica ostala je obilježena naslovom „Hrvatska zastava se vijori Žažinom“.³⁶⁶ Time je 26. studenog završen proces zauzimanja JNA vojarni na širem sisačkom području.³⁶⁷ U istom broju tjednika istaknut je naslov „Ususret međunarodnom priznanju“, u kojem je navedeno kako su

³⁵⁷ Rupiće 2007: 410-411.

³⁵⁸ Ž. MALJEVAC, „Prekinuti napadne okupatora na Sisak“, *Jedinstvo* (Sisak), 07.11.1991., 3.

³⁵⁹ D. BAŠIĆ, „Kontrola primirja“, *Jedinstvo* (Sisak), 14.11.1991., 3.

³⁶⁰ *Isto*.

³⁶¹ *Isto*.

³⁶² Đuro GAJDEK, „Sunja – Posavski Vukovar“, *Jedinstvo* (Sisak), 14.11.1991., 12.

³⁶³ Gračanin i Nazor 2009: 237-240.

³⁶⁴ Nazor i Pušek 2018: 148-154.

³⁶⁵ Đ. GAJDEK, „SISAK PONOVO BOMBARDIRAN“, *Jedinstvo* (Sisak), 21.11.1991., 6-7.; Ž.M. „Obostrani interes za primirje“, *Jedinstvo* (Sisak), 21.11.1991., 3.

³⁶⁶ Ž. MALJEVAC, „Hrvatska zastava vijori se Žažinom“, *Jedinstvo* (Sisak), 28.11.1991., naslovna.

³⁶⁷ Gajdek 2008: 166-169.

27. studenog Sisak posjetili članovi delegacije NATO saveza.³⁶⁸ Cjelokupno djelovanje hrvatskog političkog vodstva na međunarodnom razvoju Republike Hrvatske, prema kraju 1991. godine, napokon je počelo pokazivati pozitivne rezultate. U broju tjednika od 28. studenog objavljen je članak „Međunarodno priznanje Hrvatske“, iz poslanice hrvatskog predsjednika Tuđmana.³⁶⁹ U članku o poslanici objavljeno je „... mi predlažemo osnivanje Međunarodnog suda za ratne zločine protiv hrvatskog naroda i pripadnika drugih srpskih naroda, pa i protiv Srba, za zločine koji su poprimili takve užasne obrise nad civilnima pučanstvom da pred njima savjest međunarodne zajednice više ne bi smjela zatvarati oči.“³⁷⁰ Međunarodno priznanje Republike Hrvatske započelo je u siječnju 1992. godine³⁷¹, a potpuna afirmacija Republike Hrvatske u međunarodnim okvirima zbilja se 22. svibnja 1992. godine, ulaskom Republike Hrvatske u UN³⁷². Prosinački brojevi sisačkog tjednika uglavnom su se bavili izdavanjem članaka na temu mirovnih pregovora sa predstavnicima JNA te djelovanjem promatračke misije na području sisačke i petrinjske općine. Ističu se naslovi „Obostrana spremnost za razgovore“, u kojem je navedeno kako bi se idući krug pregovora trebao nastaviti 7. prosinca³⁷³, te „Pokušaj uspostave primirja“³⁷⁴. Također, obrana Hrvatske neizostavna je tema sisačkog tjednika. Primjer takvog je članak iz govora saborskog zastupnika Ivana Bobetka o jačanju obrane na hrvatskoj i sisačkoj bojišnici.³⁷⁵ Naslovi članaka u „Jedinstvu“ poput „Granatama protiv primirja“³⁷⁶, jedan su od primjera kršenja ugovorenog mira hrvatske strane s JNA i pobunjenim Srbima. Zračni napadi su se odvijali i prilikom trajanja mirovnih pregovora. Vlada demokratskog jedinstva je također posjetila Sisak u prosincu 1991. godine. Tim povodom, potpredsjednik Vlade Mate Granić potvrdio je dobar tijek pregovora te mogućnost povlačenja „jugoarmije“ sa područja Banovine u skorije vrijeme.³⁷⁷ Najavljeno povlačenje snaga JNA i završetak ove etape mirovnih pregovora označilo je potpisivanje „Sarajevskog mirovnog sporazuma“, uz posredništvo UN-ovog predstavnika Cyrusa Vancea³⁷⁸. Tijekom prosinca 1991. godine, točnije 14. prosinca, dano je odobrenje Vijeća sigurnosti UN-a, putem „Rezolucije 724“, za pokretanje mirovne operacije

³⁶⁸ Đ. GAJDEK, „Ususret međunarodnom priznanju“, *Jedinstvo* (Sisak), 28.11.1991., naslovna.

³⁶⁹ „Međunarodno priznanje Hrvatske“, *Jedinstvo* (Sisak), 28.11.1991., 2.

³⁷⁰ *Isto*.

³⁷¹ *Hrvatski sabor s.v.* „15. siječanj – Dan međunarodnog priznanja Republike Hrvatske i Dan mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja“, [<https://www.sabor.hr/hr/o-saboru/povijest-saborovanja/vazni-datumi/15-siječnja-dan-medunarodnog-priznanja-republike>], 05.08.1991.

³⁷² Nazor i Pušek 2018: 175.

³⁷³ Ž. MALJEVAC, „Obostrana spremnost za razgovore“, *Jedinstvo* (Sisak), 05.12.1991., naslovna.

³⁷⁴ Ž.M., „Pokušaj uspostave primirja“, *Jedinstvo* (Sisak), 05.12.1991., 2.

³⁷⁵ Ž.M., „Pripremiti se za novi napad na okupatora“, *Jedinstvo* (Sisak), 05.12.1991., 3.

³⁷⁶ B. SAVIĆ, „Granatama protiv primirja“, *Jedinstvo* (Sisak), 12.12.1991., naslovna.

³⁷⁷ Ž. MALJEVAC, „Veća prisutnost Vlade u Sisku“, *Jedinstvo* (Sisak), 12.12.1991., 3.

³⁷⁸ Nazor i Pušek 2018: 169.

UN-a u Jugoslaviji.³⁷⁹ Ista operacija UN-a poznata je i kao „Vanceov plan“.³⁸⁰ Brojevi sisačkog tjednika „Jedinstva“ do kraja 1991. godine ostali su u znaku hrvatske borbe protiv agresora³⁸¹, kao i poziva na borbu za oslobođenje okupiranog teritorija Republike Hrvatske³⁸². Tjednik je posljednje izdanje 1991. godine završio novogodišnjom čestitkom hrvatskim braniteljima³⁸³ i kronologijom događaja po mjesecima 1991. godine u sisačkoj i okolnim općinama³⁸⁴. „Jedinstvo“ je 1992. godinu započelo brojem 2217, sa temom „Ususret međunarodnom priznanju“.³⁸⁵ Tjednik je objavio tek nekoliko brojeva početkom 1992. godine, nakon čega tjednik prestaje djelovanje sisačkog tjednika pod imenom „Jedinstvo“.

³⁷⁹ Nazor i Pušek 2018: 168.

³⁸⁰ *Isto*.

³⁸¹ Željko MALJEVAC, „Neosvojiva Hrvatska utvrda“, *Jedinstvo* (Sisak), 12.12.1991., 4.

³⁸² Ž.M., „Osloboditi Glinu“, *Jedinstvo* (Sisak), 23.12.1991., 3.

³⁸³ B. SAVIĆ, „Branitelji – sretna Vam i slobodna 1992. godina“, *Jedinstvo* (Sisak), 23.12.1991., 12.

³⁸⁴ Željko MALJEVAC, „Kronologija zbivanja godine 1991.“, *Jedinstvo* (Sisak), 23.12.1991., 4-5.

³⁸⁵ „Ususret međunarodnom priznanju“, *Jedinstvo* (Sisak), 09.01.1992., naslovna.

4. ZAVRŠETAK

Sisački tjednik „Jedinstvo“ je svojim djelovanjem aktivno sudjelovao u procesu informiranja stanovništva tijekom 1990. i 1991. godine u mirnodopskim, kao i u ratnim, uvjetima. Pisanje tjednika tijekom 1990. godine pratilo je suvremene i moderne teme i zbivanja na državnoj, republičkoj i lokalnoj razini. S obzirom da je tjednik prenosio informacije o stvaranju višestranačkog sustava i o demokratskim promjenama, izglasan je kao neutralno stranačko glasilo. Istu ulogu tjednik je obnašao do kraja djelovanja početkom 1992. godine. Teme lokalnog karaktera tijekom ratnih zbivanja 1991. godine sa područja općine Sisak i okolnih općina, kao i područja Banovine, bile su često zastupane. Također, tjednik je aktivno sudjelovao u informiranju javnosti i stranih medija o ratnim događajima na Banovini. Posjete stranih delegata Republici Hrvatskoj bile su neizostavne teme tjednika, a sve u svrhu višeg cilja internacionalizacije krize i ratnog stanja u Republici Hrvatskoj.

POPIS KRATICA

BiH – Bosna i Hercegovina

HDS – Hrvatska demokratska stranka

HSP – Hrvatska stranka prava

JNA – Jugoslavenska naroda armija

JSDS – Jugoslavenska samostalna demokratska stranka

MUP RH – Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske

NATO – North Atlantic Treaty Organisation

OK SSOH – Omladinski komitet Socijalističkog saveza omladine Hrvatske

PU – Policijska uprava

RTV Zagreb – Republička televizija Zagreb

SDB – Služba državne bezbednosti

SDS – Srpska demokratska stranka

SFRJ - Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija

SJS – Služba javne sigurnosti

SK Jugoslavije – Savez komunista Jugoslavije

SK Slovenije – Savez komunista Slovenije

SKH – Savez komunista Hrvatske

SKH –SDP – Savez komunista Hrvatska – Stranka demokratske promjene

SKJ – PJ – Savez komunista Jugoslavije – Pokret za Jugoslaviju

SR Hrvatska – Socijalistička Republika Hrvatska

SSNO – Savezni sekretarijat narodne obrane

SSRN – Socijalistički savez radnog naroda

SSSR – Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika

SUBNOR – Savez udruženja boraca Narodnooslobodilačkog rata

SUP – Sekretarijat unutarnjih poslova

TO – Teritorijalna obrana

UN – Ujedinjeni narodi

ZNG – Zbor narodne garde

BIBLIOGRAFIJA

Pisani izvori

Foretić, D. (ur.) (2016.). *Ustav Republike Hrvatske*, (17. izmijenjeno i dopunjeno izdanje), Zagreb: Novi informator.

Gajdek, Đ. (2008.). *Sisačka bojišnica 1991. – 1995.* Sisak: Narodna knjižnica i čitaonica Sisak.

Gračanin Križe, Ž., Nazor, A. (2009.). *Zapisi sa Banovine 1990., 1991., 1995.* Zagreb: Hrvatski memorijalno – dokumentacijski centar Domovinskog rata.

Irvine, Jill. „Hrvatsko proljeće i raspad Jugoslavije“. *Političke analize*. 2-7/2011, 28-37.

Jedinstvo (Sisak), 1990.

Jedinstvo (Sisak), 1991.

Kovačević, I. (2007.). *Sjećanja na ljude i događaje iz devedesetih*. Hrvatska Kostajnica: „Kostajnički sokol“, Udruga za očuvanje kulturno – povijesne baštine Hrvatska Kostajnica.

Marijan, D. (2016.). *Domovinski rat*. Zagreb: Despot infinitus, Hrvatski institut za povijest.

- Nazor, A. (2007.). *Počeci suvremene hrvatske države (kronologija procesa osamostaljena Republike Hrvatske: Od Memoranduma SANU 1986. do proglašenja neovisnosti 8. listopada 1991.)*, Zagreb: Hrvatski memorijalno – dokumentacijski centar Domovinskog rata.
- Nazor, A. (2011.). *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-tih (Republika Hrvatska i Domovinski rat: pregled političkih i vojnih događaja 1990., 1991. – 1995./1998.)*. Zagreb: Hrvatski memorijalno – dokumentacijski centar Domovinskog rata.
- Nazor, A., Pušek, T. (2018.). *Domovinski rat: Pregled političke i diplomatske povijesti*, Zagreb: Nakladni zavod Globus, Hrvatski memorijalno – dokumentacijski centar Domovinskog rata.
- Orkan Pandža, I. (2012.). *Vojska Krajine u Pounju i na Banovini [zapisi komšija]*. Sisak: Agencija za istraživanje i dokumentaciju ratnih sukoba.
- Rupić, M. (ur.) (2007.). *Oružana pobuna Srba u Hrvatskoj i agresija oružanih snaga SFRJ i srpskih paravojskih postrojbi na Republiku Hrvatsku (1990. – 1991.)*. Zagreb: Hrvatski memorijalno – dokumentacijski centar Domovinskog rata.
- Štefanac, V. (1994.). *Iz Kostajnice na Manjaču*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.

Web izvori

Hrvatska enciklopedija s.v. „Aklamacija“.

[<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=1124>] 03.08.2023.

Hrvatska enciklopedija s.v. „Ćosić, Dobrica“.

[<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=13600>] 07.08.2023.

Hrvatska enciklopedija s.v. „Rašković, Jovan“.

[<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=51912>] 06.08.2023.

Hrvatski sabor s.v. „15. siječanj – Dan međunarodnog priznanja Republike Hrvatske i Dan mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja“.

[\[https://www.sabor.hr/hr/o-saboru/povijest-saborovanja/vazni-datumi/15-sijecnja-dan-medunarodnog-priznanja-republike\]](https://www.sabor.hr/hr/o-saboru/povijest-saborovanja/vazni-datumi/15-sijecnja-dan-medunarodnog-priznanja-republike) 05.08.2023.